

Institutionen för Samhällsvetenskap

Robert Aman

Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1956- 1974

En jämförande analys av folkpartiets
ställningstagande i säkerhets- och
utrikespolitiska frågor i förhållande till
regeringen

Folkpartiet's View on Swedish Security and Foreign
Policy 1956-1974

An Analysis of Folkpartiet's Stance on Security and Foreign
Affairs in Comparison with Government Policy

Historia
C-uppsats

Datum/Termin: 01-06-HT
Handledare: Per-Olof Fjällsby
Examinator: Ann-Kristin
Högman
Löpnummer: X-XX XX XX

ABSTRACT

The socialdemokrater's long possession of government power from the 1930's to 1976 gave them the opportunity to put their stamp on Swedish domestic and foreign affairs in the shadow of the cold war. The government policy in security and foreign affairs, therefore, was that of the socialdemocratic party. The stance of the government has been researched, but it lacks focus on the opposition. The purpose of this paper is to analyse Folkpartiet's view of security and foreign affairs in comparison with government policy. The study is built around three years that are case studied: 1956, 1965 and 1974. More specific is the Folkpartiet's stance in the foreign affairs debates in the parliament during those specific years that are being investigated. For this purpose, five questions have been formulated: What kind of goals did the Folkpartiet have with security and foreign policy during the investigated period of time? Did there exist an agreement between the goals of the government and the Folkpartiet? Did the Folkpartiet mark their own line in specific security and foreign policy questions? On which specific security and foreign policy questions was the Folkpartiet in agreement with the government? Finally, does Folkpartiet's present stance in favour of Swedish membership in NATO have any historical substance?

The study shows that the Folkpartiet are in agreement with the government's policy of being neutral during the whole investigated period of time. The Folkpartiet are constantly critical towards the Soviet Union, defend Israel in the state's conflict with neighbouring countries and favour third world countries. The parties are in most agreement when the government decides to side with either part in a conflict. When the government decides not to do so, it causes criticism from the Folkpartiet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	4
1.1 Ämnesval	4
1.2 Syfte	6
1.3 Forskningsfrågor	6
1.4 Forskningsöversikt	7
1.5 Teoretiska utgångspunkter	11
1.5.1 Utrikespolitiska mål	11
1.5.2 Neutralitet och alliansfrihet	13
1.6 Avgränsningar	14
1.7 Metod, metodkritik och källor	15
1.8 Disposition	16
2 SÄKERHETS- OCH UTRIKESPOLITIK 1956	16
2.1 Bakgrund	16
2.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1956	19
2.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1956	19
2.4 Analys	23
3 SÄKERHETS- OCH UTRIKESPOLITIK 1965	25
3.1 Bakgrund	25
3.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1965	27
3.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1965	27
3.4 Analys	32
4 SÄKERHETS- OCH UTRIKESPOLITIK 1974	35
4.1 Bakgrund	35
4.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1974	36
4.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1974	37
4.4 Analys	42
5 SLUTSATSER	45
6 SAMMANFATTNING	53
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	

1 INLEDNING

1.1 Ämnesval

Efter viss debatt blev Sverige medlem i FN 1946, ett år efter dess bildande. Vid denna tidpunkt fanns det fortfarande förhoppningar om ett undvikande av blockbildning mellan öst och väst. Den optimismen försvann när Atlantpakten grundades 1949 (NATO). Det kalla kriget var ett faktum.¹ De ideologiska motsättningarna mellan öst och väst, satellitstaternas kretsande runt Moskva och Washington är flera aspekter av försök till beskrivning av begreppet ”kalla kriget”. Den förenklade definitionen är de internationella relationerna 1945-1989.² När jag i denna studie nyttjar begreppet ”kalla kriget” har det innebörden av den stora konflikten mellan två supermakter och dess allierade, som dominerade internationell politik under forskningsåren.³ Det vill säga en bipolär värld. Sverige instiftar direkt neutralitetsproklamationen som lyder ”Alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig”. Viktigt är nationell enighet rörande det utrikespolitiska ställningstagandet eftersom det stärker dess trovärdighet i omvärlden.⁴

Under 1950-talet rör sig Sverige mot en västlig integration där en viss avskärmning intas gentemot Sovjetunionen.⁵ Det förekom krav från amerikanskt håll att Sverige skulle ansluta sig till västblocket. Dessa krav kom att trappas av successivt och till slut vann den svenska neutraliteten acceptans även i Washington.⁶ Runt 1957-1958 blev ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig” doktrin.⁷

Slutet av 1960-talet innebar en spricka i relationen mellan Sverige och USA. Sverige kritiserade den amerikanska inblandningen i Vietnam och statsrådet Olof Palme sågs sida vid sida med den nordvietnamesiske Moskvaambassadören i ett fackeltåg.⁸

---

¹ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 21.

² Ottosson, S., *Den omoraliska neutraliteten*, s. 13.

³ Ibid. s. 14.

⁴ Demker, M., *Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962*, s. 29 f.

⁵ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 83.

⁶ Ibid. s. 50.

⁷ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 23.

⁸ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 96.

Den utrikespolitik som förs av en stat kan ses som det intresseväckande hos de styrande. Det parti som innehar regeringsmakten har mål och ambitioner med sin utrikespolitik, som syftar till det de önskar uppnå eller förändra med sin politik. I många fall består de utrikespolitiska målen utav kompromisser mellan de olika aktörerna.⁹ Även inom ett parti finns olika viljor och åsikter om hur politiken skall utformas, utrikespolitiken bör inte utgöra något undantag. Det gör att ett partis utrikespolitik kan förändras med tiden när de olika aktörerna byts ut eller målen växlar. En stats utrikespolitiska handlande påverkas av olika faktorer. Förändras det utrikespolitiska läget tvingas regeringen bestämma sig för hur den skall agera. Sker en upprustning i omkringliggande stater finns olika alternativ för hur en regering kan reagera. Upprustning av det egna militära försvaret eller deltagande i internationellt arbete för nedrustning är två möjliga alternativ.¹⁰ De utrikespolitiska målen förändras mellan stater och över tid.¹¹

Socialdemokraterna har sedan 1930-talet haft ett stadigt grepp om makten. Regeringsinnehavet bröts för första gången år 1976, om vi bortser ifrån den samlingsregering som styrde under andra världskriget.¹² Den förda utrikespolitiken bör således ha haft sin grund inom det socialdemokratiska partiet. Tidigare forskning inom ämnet har varit fokuserat på regeringens agerande. Det skapar en lucka, och hypotetiskt bör riksdagen under det kalla kriget ha varit lika överens och oense som idag, naturligtvis beroende på det utrikespolitiska läget. En opposition försöker hamna i regeringsposition och en kritisk granskning av regeringen ingår därför i deras arbetsbeskrivning. Mellan åren 1950 och 1975 övergick den svenska utrikespolitiken successivt från återhållsam till förändringsinriktad.¹³ Inrikespolitiskt beskrivs denna period som den mest ihärdiga sociala reformperioden i modern svensk historia. Förutsättningen är det långa socialdemokratiska regeringsinnehavet som skapade möjligheten för partiet att sätta sin prägel på den förda politikern. Utrikespolitiken bör inte ha varit något undantag.¹⁴

I föreliggande uppsats fokuseras folkpartiets hållning i utrikespolitiken under efterkrigstiden. Tidigare forskning har varit fokuserat på regeringens agerande, medan

---

⁹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 31.

¹⁰ *Ibid.* s. 29.

¹¹ *Ibid.* s. 30.

¹² Larsson, H., "Sverige", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

¹³ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 20.

¹⁴ *Ibid.* s. 38.

övriga partier tilldelats betydligt mindre uppmärksamhet, vilket skapat en kunskapslucka. Folkpartiet var det ledande oppositionspartiet under 1950- och 1960-talet med partiledaren Bertil Ohlin (partiledare 1944-1967) vid rodret. I valen efter andra världskriget fram till 1956 hade folkpartiet stöd av 23-24 % av det svenska folket. Massmedialt i Sverige har många av de tidningarna med störst upplaga en liberal tillhörighet. Trots att många av oss läser en liberal tidning erhöll folkpartiet endast 4.7 % av rösterna i riksdagsvalet 1998. Dock skedde en uppgång vid valet 2002 då 13.3 % av rösterna tillföll folkpartiet. Folkpartiet har tappat i stöd hos det svenska folket, och vägen dit har varit kantad av både toppar och dalar. Tillsammans med de övriga borgliga partierna bröt man socialdemokraternas långa enhetliga regeringsinnehav år 1976 och bildade en treparti regering. När den regeringen senare föll tog folkpartiet över regeringsansvaret på egen hand. Idag utmärker sig folkpartiet som det enda riksdagsparti som formellt tagit ställning för ett medlemskap i försvarsorganisationen NATO, vilket för mig har varit intresseväckande för partiets tidigare ställningstagande i säkerhets- och utrikespolitiska frågor.¹⁵

1.2 Syfte

Syftet med studien är att utforska folkpartiets hållning i den utrikes- och säkerhetspolitiska frågan. Rent konkret skall folkpartiets ställningstagande i framförallt riksdagens utrikespolitiska debatter under perioden 1956-1974 utredas. Analysen bygger på partiets ställningstagande i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor i förhållande till regeringens ståndpunkt i motsvarande spörsmål. Således är intensionen att finna var folkpartiet kritiserar respektive ansluter sig till den förda säkerhets- och utrikespolitiken av det statsbärande socialdemokratiska arbetarepartiet.

1.3 Forskningsfrågor

För att kunna besvara mitt syfte har fyra forskningsfrågor formulerats. Avsikten är att de skall konkretisera syftet i förhållande till det material som undersöks. En femte forskningsfråga presenteras endast med anledning av folkpartiets nuvarande politik.

---

¹⁵ "Folkpartiet, Försvar" (2005).

1. Vad hade folkpartiet för utrikes- och säkerhetspolitiska mål under den undersökta perioden?
2. Fanns det en överensstämmelse mellan folkpartiets och regeringens mål?
3. Markerade folkpartiet en egen linje i särskilda utrikes- och säkerhetspolitiska frågor, i sådana fall vilka?
4. I vilka specifika utrikes- och säkerhetspolitiska frågor valde folkpartiet att ansluta sig till regeringens linje?
5. Har folkpartiets nuvarande ställningstagande för ett svenskt medlemskap i NATO någon historisk förankring?

Studien bygger på tre olika årtal som fallstuderar, 1956, 1965 samt 1974. Eftersom det är nästan tio år som skiljer årtalen åt har den övergripande utrikespolitiska situationen hunnit genomgå en förändringsprocess. Det gör att de utrikes- och säkerhetspolitiska målen kan ha förändrats under den undersökta perioden. Statsvetare Hans Lödén anser i sin avhandling att svenska utrikespolitiska mål övergår ifrån säkerhetsmål till ideologiska mål under perioden 1950-1975.¹⁶ Tidigare nämnt är att olika aktörer och deras intressen har påverkan på landets utrikespolitik och det gör att folkpartiet kan markera en självständig linje från regeringen under specifika delar under den undersökta perioden för att sedan ansluta sig vid andra tillfällen.

1.4 Forskningsöversikt

En omfattande forskning, som ovan konstaterat, har bedrivits om svenskt utrikes - och säkerhetspolitiskt agerande under kalla kriget. Forskningsprogrammet SUKK (Sverige Under Kalla Kriget) har publicerat flera titlar inom ämnet. Det som saknas i litteratur och i forskningsväg är fokus på oppositionen istället för endast regeringsmakten. Redan konstaterat är att oppositionspartierna tillägnats mindre forskning. Även om oppositionsåsikter redovisas vid större händelser och specifika fall är det alltid sekundärt i vad som prioriteras inom ramen av de olika forskningsprojekten. Resultatet utav det gör att forskningsöversikten i stort behandlar främst svensk utrikespolitik under det kalla kriget.

---

¹⁶ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 357.

Statsvetare Hans Lödén har i sin doktorsavhandling, *”För säkerhets skull”*, studerat skillnader i den svenska utrikespolitiska doktrinen mellan åren 1950-1975. Fokus läggs på det socialdemokratiska arbetarepartiet, vilket motiveras med partiets långa regeringsinnehav. Den svenska utrikespolitiken delas upp i olika mål, säkerhetsmål, välfärdsmål och ideologiska mål. Studien visar att doktrinen övergår från säkerhetsmål till ideologiska mål inom ramen av undersökningsperioden. Enligt Lödén sker en brytning i den svenska utrikespolitiska doktrinen åren 1956, 1961, 1965, 1971 samt 1974. År 1956 bestämmer regeringen att svenska trupper skall införlivas hos FN: s fredsbevarande styrkor vid Suezkrisen.¹⁷ År 1961 deklarerar den svenska regeringen sin principiella ståndpunkt för koloniernas självbestämmande och proklamerar även ett ställningstagande mot kärnvapen.¹⁸ År 1965 får ”svenskt nationellt intresse” en ny definition då utrikesministern, Torsten Nilsson, kungör att ett internationellt samarbete ligger i det nationella intresset.¹⁹ År 1971 förs ”demokratisk socialism” in i den officiella utrikespolitiska doktrinen som en del av den bild staten vill förmedla av Sverige som ett internationellt föredöme.²⁰ År 1974 tar Sverige ställning för tredje världens krav på en förändrad ekonomisk världsordning.²¹ Lödén kategoriserar åren 1956, 1961 och 1965 som år då säkerhetsmål var dominerande i den svenska utrikespolitiken. Medan han anser att åren 1971 och 1974 övergår ideologiska mål till att vara mest framträdande. *”För säkerhets skull”* har varit till stor hjälp för de teoretiska utgångspunkterna och vilka år som skall fallstuderas i denna studie. Hans Lödéns avhandling har även varit till hjälp med att konkretisera de mål regeringen hade med sin utrikespolitik under den undersökta perioden.

Olof Kronvall och Magnus Petersson är författare till *”Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991”*. Fokus har lagts på Sveriges agerande gentemot de båda supermakterna, USA och Sovjetunionen, och den balansgång regeringen fick vandra. Enligt författarna förbereds det endast för ett anfall från öster. Det hindrade ej regeringen ifrån att försöka skapa ett förtroende hos Sovjet för undvikande av ett hypotetiskt anfall. Därav den svåra balansgången då det krävdes att avväga i vilken grad

---

¹⁷ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 404. Suezkrisen är benämningen på en konflikt (1956) mellan Egypten, Frankrike, Storbritannien och Israel. Bakgrunden till konflikten var Egyptens beslut att nationalisera kanalens bolag.

¹⁸ *Ibid.* s. 119 f.

¹⁹ *Ibid.* s. 121

²⁰ *Ibid.* s. 230.

²¹ *Ibid.* s. 405.

beskydd skulle sökas i väst, hos USA och dess allierade. Författarnas slutsatser är att relationerna till stormakterna växlar och att en viss integration sker gentemot dem, men att det som eftersträvas i slutändan är avskärmning. Ett medel i avskärmningen var avskräckning och ett bevis för detta är den stora upprustningen av försvaret.²²

Författarna ser ej heller några nämnvärda skillnader i sovjetpolitiken under de borgliga regeringsåren, 1976-1982. Däremot förespråkades en mer västlig integration, fast utan planer på förändring av säkerhetspolitiska strategier eller anslutande till allianser.²³

Olof Kronvall har fördjupat sig ytterligare i det kalla kriget i boken, ”*Östen Undéns sovjetsyn och sovjetpolitik 1945-1962*”. I denna framkommer att Östen Undén (utrikesminister 1924-26 och 1945-1962) tolkar den sovjetiska utrikespolitiken som defensiv och att det var en reaktion på den amerikanska utrikespolitiken. Sovjets primära mål skall ha varit att skydda sitt eget land mot ett från USA beordrat anfall. Kronvall poängterar att Undén ej på något sätt var antiamerikan, men att han hade synpunkter på USA: s politik gentemot Sovjet. Han ansåg dem ta för lite hänsyn till sovjetiska säkerhetskrav. För svensk säkerhetspolitisk räkning ansåg Undén att man kunde minska en eventuell risk för ett sovjetiskt anfall genom att inte visa aggression mot landet i öster. För att det skulle kunna uppnås fanns en önskan från Undén om distansering från väst och minimalisering av kritiken mot Sovjet. Undén avvek också ifrån den strategin då det var nödvändigt. Det var inte endast eftergiftspolitik från hans sida. Undén förklarade vid flertalet tillfällen att den svenska neutraliteten ej kunde behållas om Sovjet uppträdde alltför aggressivt.²⁴ Avgränsningarna i denna studie sträcker sig endast till Undéns tid som utrikesminister efter andra världskriget, och täcker endast en undersökningsperiod (1956). Men Undéns prägel på svensk utrikespolitik var stark, och hans beslut blev vitala i och med kalla krigets utbrott.²⁵

Sveriges sovjetpolitik har även statsvetare Bo Petersson beskrivit i boken, ”*Med Moskvas ögon*”. Petersson har för avsikt att via sovjetiskt källmaterial söka Sovjets kunskap om och syn på den svenska neutralitetspolitiken under 1950- och 1960-talet. Detta är ett helt annat grepp då författaren får ett annat perspektiv på den svenska utrikespolitiken under aktuell period. Slutsatserna är att Sovjet inte hade några planer på

---

²² Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 162.

²³ *Ibid.* s. 163 f.

²⁴ Kronvall, O., *Östen Undéns sovjetsyn och sovjetpolitik 1945-1962*, s. 92 f.

²⁵ *Ibid.* s. 7.

att införliva Sverige som satellitstat. Däremot går det att skönja ett sovjetiskt beräkning om att Sverige var så pass angelägna om en god relation de två emellan att endast en liten vink från Moskva var tillräcklig för politisk påverkan. Efter Stalins död (1953) finns, enligt författaren, endast små indikationer på att den sovjetiska ledningen skulle ha haft ambitioner att bestämma över den politiska utvecklingen i Sverige.²⁶ Petersson finner inte heller några sovjetiska fördömanden av svensk politik vid kännedomen om ekonomiskt samarbete med stater ur västalliansen. Det besvarades på olika sätt beroende på det internationella klimatet vid rådande tillfälle.

Statsvetare Sten Ottosson har i sin doktorsavhandling, *”Den omoraliska neutraliteten”*, jämfört olika aspekter där syftet är att söka vilka grundläggande uppfattningar som styrde svensk utrikespolitik i början av det kalla kriget, 1945-52. Avhandlingen avser att undersöka tre beslutfattare (Bertil Ohlin, Östen Undén och Petrus Gränebo) och tre ledarsidors (Dagens Nyheter, Ny Tid och Svenska Dagbladets) syn på moralen av den förda utrikespolitiken. Resultatet visar att moralen var försvarbar hos de undersökta politikerna och ledarsidorna, med undantag av Dagens Nyheter.²⁷ Det förändrades även hos de andra aktörerna då DN 1948 inledde sin kampanj för svenskt alliansmedlemskap i NATO. Det summerade resultatet är ett dilemma hos de undersökta aktörerna beträffande moralen av den svenska utrikespolitiken. Den primära anledningen är, enligt författaren, den svenska konflikten mellan solidaritet och neutralitet, eftersom det fanns begränsade möjligheter att uttrycka sympatier för väst.

Sten Ottosson har även författat *”Sverige mellan öst och väst”* inom SUKK projektet. Syftet är att undersöka den svenska självbilden under kalla kriget. Ottosson finner tre perioder då det påvisas en stark svensk självuppfattning. Det är 1950-1955, 1969-1975 och 1987-1989. Den andra perioden är den starkaste enligt författaren. Den sammanfaller med Olof Palme på statsministerposten. Under denna period förespråkas den svenska neutraliteten och välfärdsstaten som internationell förebild. Likaså finns belägg för att Sverige intog en medelväg mellan öst och väst.²⁸ Ottosson har ett annat resultat än Lödén, då Lödén anser att 1960-talet är en brytpunkt i den utrikespolitiska doktrinen. Framförallt åren 1961 och 1965. Enligt Ottosson har de åren mindre

---

²⁶ Petersson, B., *Med Moskvas ögon*, s. 139 f.

²⁷ Ottosson, S., *Den omoraliska neutraliteten*, s. 244. DN ansåg att det var en plikt att ställa upp i ett militärt samarbete med västmakterna. DN sökte också ett svenskt medlemskap i Atlantpakten/NATO

²⁸ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 67.

betydelse, den stora brytpunkten skall istället ha skett år 1969 med Olof Palmes tillträdande som statsminister. Ottosson hänvisar till att det är först då tydliga förändringar kan ses.²⁹ Sten Ottossons resultat bidrar till att kunna bedöma frågan huruvida folkpartiet ansluter sig mer till regeringens linje under Olof Palmes regeringstid än under Tage Erlanders.

1.5 Teoretiska utgångspunkter

Tidsepoken och omvärldsbilden är två faktorer som kan användas för att hävda en teoris relevans. En teori kan vara mer eller mindre relevant vid olika tillfällen och beroende på var i världen man befinner sig samt vilka regioner som skall analyseras.³⁰ Det svårbemästrade begreppet är vad innebörden av världspolitik är, och den komplexa biopolära omvärldsstrukturen kräver användande av de olika utrikespolitiska målen som är gemensamma för alla stater. Hur omvärlden uppfattas, och hur omvärlden uppfattar en, bygger på beslutsfattande. Den teoretiska anknytningen syftar till de mål folkpartiet eftersträvar i det utrikespolitiska, då det redan konstaterats förändring hos regeringsmakten i målsökande.³¹

1.5.1 Utrikespolitiska mål

En stats utrikespolitik har flertalet påverkansfaktorer. Det kan vara både inrikes- och utrikesomständigheter.³² Den utrikespolitiska omgivningen består av andra stater och deras inbördesrelationer.³³ En stats utrikespolitiska ledning bedömer ”vilka aktörerna är, vilka relationerna är och vilken förändringen är”.³⁴ Ett lands utrikespolitik bör rimligen handla om hur dess ledning uppfattar sin omgivning. De mål ett land har med sin utrikespolitik går att summera i tre kategorier; säkerhetsmål, välfärdsmål och ideologiska mål.³⁵ Det här är mål ”som torde återfinnas bakom samtliga staters utrikespolitik”.³⁶

---

²⁹ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 67 f.

³⁰ Bengtsson, R., *Perspektiv på världspolitik*, s. 13.

³¹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 357.

³² *Ibid.* s. 28.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Jönsson, C., *Internationell politik*, s. 58

³⁶ *Ibid.*

Att en stat värnar om sin egen säkerhet kan te sig som ett självklart konstaterande. Enligt Hans Lödén står begreppet för värnad gentemot bibehållande av självstyre.³⁷ Det primära sättet är naturligtvis att aktivt arbeta för att minimera risken för krig. Det främsta sättet att undanhålla sin egen stat från internationella konflikter kan tyckas vara en defensiv mentalitet. Till exempel skulle det anses som en befängd tanke att föreslå, i riksdagen, ett angrepp på ett annat skandinaviskt land. Eftersom vi är en så kallad ”tillfredsställd” stat, precis som våra grannländer.³⁸ Det är inte en utrikespolitik som är funktionell globalt. Den regionala dynamiken kan ha ett totalt annorlunda utseende beroende på plats eller tidpunkt. Israel för en offensiv utrikespolitik med defensiv intention, då de åberopar sitt ogynnsamma geografiska läge som motiv till det.³⁹ Noteras bör att det aldrig går att uppnå fullständig säkerhet, då stater inte är totalt enhetliga. På grund av ”de konkurrerande säkerhetsmålen och den strukturella kontext (internationell anarki och global kapitalism) i vilken stater befinner sig” omöjliggörs utopin om total säkerhet.⁴⁰

Välfärdsmål har sin grund i ett lands strävan att utnyttja sin utrikespolitik till att göra sina invånare mer ekonomiskt välbeställda. Det främsta sättet är att skapa förbättrade villkor för landets industri. Olika doktriner som brukas är liberalismen, merkantilismen och marxismen.⁴¹ Merkantilismen söker samlande av maximalt antal rikedomar inom det egna landets gränser. Det uppnås genom tullar och hård beskattning på allt importerat.⁴² Denna ideologi är komplicerad att bruka fullständigt då det krävs att landet har enorma naturresurser inom flertalet områden. Liberalismens ideologi är den totalt omvända. Den syftar till fri handel utan tullar och andra beskattningar, där statens roll är minimerad till att endast upprätthålla lagar och stadgar.⁴³ Marxismen anser att staten fungerar som ett skyddande stöd för den kapitalägande delen av samhället.⁴⁴ En växande global handel gör att ekonomiskt handlande inom ett land kan få återverkningar på många andra platser.⁴⁵ Efter andra världskriget grundades olika internationella handelsorganisationer till exempel GATT (General Agreement on Traffis and Trade)

---

³⁷ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 30.

³⁸ Jönsson, C., *Internationell politik*, s. 58.

³⁹ *Ibid.* s. 58.

⁴⁰ Bengtsson, R., *Perspektiv på världspolitik*, s. 84 f.

⁴¹ Jönsson, C., *Internationell politik*, s. 59.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

och OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). GATT syftade till en sänkning av tullsatserna och att utforma allmänna principer för den internationella handeln.⁴⁶ OECD är en organisation för i-länder med målet att genom utbyte av erfarenheter stimulera den ekonomiska tillväxten samt utöka världshandeln.⁴⁷

Ideologiska mål syftar till en strävan att sprida sitt eget värdesystem.⁴⁸ Det förknippas rimligen främst med stormakter som USA och det dåtida Sovjetunionen. Amerikanske presidenten Woodrow Wilson ville ”make the world safe for democracy”, och Sovjets förste ledare Lenin hade visionen att sprida kommunismen globalt.⁴⁹ Även ett litet land som Sverige kan besitta ideologiska mål med sin utrikespolitik. Exempelvis främjandet av demokrati, bistånd och social utjämning.⁵⁰ Stater som har ideologiska mål med sin utrikespolitik, inkräktar till en viss grad på andra länders ställning som suverän stat.⁵¹

1.5.2 Neutralitet och alliansfrihet

Att vara neutral och alliansfri har varit grundstenar i den svenska säkerhetspolitiken sedan Napoleonkrigen i början av 1800-talet.⁵² Neutraliteten syftar till att vi förbehåller oss att inte bistå två krigförande stater på något sätt som kan gynna den ena sidan i deras inbördes tvist, vid en eventuell konflikt.⁵³ En förutsättning för neutraliteten är alliansfrihet gentemot stormakterna.⁵⁴ Neutralitetspolitiken som förs av Sverige är en doktrin där syftet är att förmedla den bild av Sverige som önskas att omvärlden skall besitta.⁵⁵ Målen med den svenska neutraliteten går att kategorisera i tre huvudpunkter; att minimera risken att bli indraget i ett europeiskt storkrig, att främja avspända förhållanden och minimera konflikter mellan grannländer samt att förstärka tyngden av namnet Sverige i den internationella debatten.⁵⁶

---

⁴⁶ ”Nationalencyklopedin, GATT” (2005).

⁴⁷ ”Ibid, OECD” (2005)

⁴⁸ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 30.

⁴⁹ Jönsson, C., *Internationell politik*, s. 59.

⁵⁰ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 30.

⁵¹ Jönsson, C., *Internationell politik*, s. 60.

⁵² Bengtsson, R., *Perspektiv på världspolitik*, s. 91.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ottosson, S., *Den omoraliska neutraliteten*, s. 33.

⁵⁵ Bengtsson, R., *Perspektiv på världspolitik*, s. 91.

⁵⁶ Ibid.

1.6 Avgränsningar

I den här studien avses endast åren 1956, 1965 samt 1974 att undersökas. Den primära anledningen är, som tidigare konstaterat, att de åren, enligt Lödén, är utmärkande i en förändringsprocess i fem stadier av svensk säkerhets- och utrikespolitik. På grund av tidsbrist kan ej de övriga två årtalen behandlas (1961 och 1971). Tioårs intervallerna är relevanta, då de ger en viss distans gentemot varandra. Noteras bör att endast 12 månadsperioden under respektive år avses. Det finns alltid händelser och uttalanden som kan betecknas som värdefulla att föra in i undersökningen som har sin grund i politiska händelser under året innan. Det resulterar i ett subjektivt samt spekulativt resonemang, och för att undvika den situationen har avgränsningen valts.

Någonting som denna studie ej tar hänsyn till, är om det under andra år hänt något som går att betrakta som extra ordinärt vilket skulle skapa relevans för studier i just det avseendet. Ett exempel är Cubakrisen 1962 då ett tredje världskrig stod på glänt. Naturligtvis hade en sådan studie kunnat ge upprinnelse till uppseendeväckande läsning. Till denna dramatiska form av undersökning används begreppet ”policyfönster”.⁵⁷ ”Policyfönster” är benämning på en situation då någonting extraordinärt just har ägt rum. Det krävs inga djupare historiska kunskaper för att konkretisera begreppet med hjälp av andra exempel. I boken ”Hotbildernas politik” finns en fortsatt definition av föreställningen kring ”policyfönster”. De anser att begreppet har funktion ”då folkopinionen och andra politiska förutsättningar är de rätta”.⁵⁸ Till viss del finns fragment av just den sådan undersökning i denna studie eftersom bakgrundsinformation ges och det som presenteras är de stora händelserna som ägt rum och debatteras av riksdagen. Därför vill jag utveckla resonemanget och poängtera att studien bygger på år där en brytning skall ha skett i regeringens doktrin för utrikes- och säkerhetspolitik och den möjlighet det skapar för att specificera folkpartiets linje i motsvarande frågor. Det är enligt mig inte samma sak som att välja ut det året som innehöll decenniets mest uppmärksammade utrikespolitiska händelse. Huruvida en sådan studie skulle ha varit mer relevant lägger jag inget värde i, utan överlåter det till läsaren.

---

⁵⁷ Hinnfors, J., *På dagordningen? Svensk politisk stil i förändring*, s. 45.

⁵⁸ Eriksson, J., *Hotbildernas politik*, s. 11.

Att studera fler årtal, eller hela decennier för den delen, hade varit optimalt för ett tydligare resultat. Dock är det i praktiken omöjligt, eftersom det inte finns tid för det. Tidsramen diskvalificerar även studier av hela oppositionen och därför resresenteras den endast av ett parti i studien. Noteras bör att det inte betyder att oppositionen var samstämd eller att slutsatser kommer att dras utifrån den föreställningen. Studien avser endast folkpartiet som skall jämföras med det statsbärande socialdemokratiska arbetarepartiet.

En ytterligare aspekt som det inte tas hänsyn till är huruvida ett kommande val påverkade de framförda åsikterna. Den primära anledningen till det är att det blir alltför subjektivt om vad som går att betrakta som populistiska utspel jämfört med ideologisk linje. En sådan bedömning vore således alldeles för riskfylld.⁵⁹ Likaså kommer ingen hänsyn att visas för inrikespolitisk debatt eller andra sakfrågor som har sin grund inom riket.

1.7 Metod, metodkritik och källor

I studien kommer fallstudier att tillämpas. Det förs en debatt huruvida fallstudier eller en kvantitativ forskningsmetod är att föredra. I en fallstudie kan slutsatserna bli mer komplexa att generalisera. Däremot bidrar fallstudier med ett djup och kunskap som är mer detaljrikt än vad som kan uppnås med en kvantitativ metod.⁶⁰

Ett agerande av en individ kan spåras till hur omständigheterna eller strukturen såg ut vid det tillfället. Ty det är detta som handleder eller tvingar individen att handla på det gjorda sättet. Omständigheterna är oerhört vitala för agerandet. Händelseförloppet fungerar som en fortlöpande ”samverkan mellan aktörer och strukturer”.⁶¹ I egenskap utav det kommer ett bakgrunds informantiskt läge, i kapitlets början, där de starkaste aktörerna och största dåtida frågorna att redovisas. Hans Lödens slutsatser i ”*För säkerhets skull*” kommer att bidra med hjälp för att specificera de säkerhetsmål, välfärdsmål och ideologiska mål som söktes av regeringen under den undersökta perioden. Det kan i sin tur jämföras med vad resultatet visar att folkpartiet hade för mål under motsvarande period.

---

⁵⁹ Valåren inom ramen av studiens avgränsningar: 1956, 1958, 1960, 1964, 1968, 1970, 1973.

⁶⁰ Bengtsson, R., *Perspektiv på världspolitik*, s. 10.

⁶¹ *Ibid.* s. 11.

Källmaterialet består av protokoll från den utrikespolitiska debatten under undersökningsperioden. Vid flertalet tillfällen har utrikespolitik diskuterats i riksdagen när tiden varit reserverat för ett annat ämne. Det har ofta sin grund i en stor utrikespolitisk händelse som blossat upp och därför har tiden tagits till anspråk. Det är någonting jag varit medveten om och därför studerat andra debatter de dagar som är närliggande större utrikespolitiska händelser. Det gör att inte endast protokoll från allmänna utrikespolitiska debatter är inkluderat i källmaterialet. Övrigt källmaterial består av enkla frågor och motioner lagda av ledamöter från folkpartiet. Ett problem är att under de utrikespolitiska debatterna är ordet fritt och talarstolen intas av olika ledamöter från vanligtvis alla partier. Det gör att åsikter, frågor och kritik framförs från alla möjliga håll och det är inte alltid att folkpartiets ställningstaganden, frågor eller kritik av regeringen bemöts eller besvaras. Det betyder att i specifika fall saknas underlag för regeringens ställningstagande i frågan eller bemötande av kritiken.

För att kunna besvara uppsatsens syfte och frågeställningar kommer även socialdemokraternas inställning till de folkpartistiska åsikterna och förslagen att spåras. Under den undersökta perioden kommer det i riksdagsprotokollen av utrikespolitiskt karaktär att läsas där en kvantitativ metod måste användas då det varken finns tid eller utrymme för att återge ifrån alla inlägg i debatten. Här kommer en urvalsprocess att användas där min inställning är att en hög ställning inom partiet föranleder en mer betydelsefull åsikt. Det betyder att partiledarens åsikt är mer väsentlig för den här studien än ledamöter på lägre poster. I den empiriska delen kommer aktörerna vara partiledare eller ledamöter i utrikes- eller försvarsutskottet. Vad regeringen beträffar prioriteras yttranden av statsminister och utrikesminister. Främst refereras det som sägs, men i specifika fall citeras ledamöterna när orden är typiska för debatten.

1.8 Disposition

För att förmedla en mer lättöverskådlig bild över studien kommer den att delas upp i tre kapitel. Varje kapitel kommer att ges egenskapen av ett summerande av det utrikespolitiska händelseförloppet under året samt andra faktorer som kan ha haft påverkan på den politik som fördes. De viktigaste aktörerna hos både folkpartiet och socialdemokraterna kommer att presenteras. Likaså de säkerhets- och utrikespolitiska målen regeringen hade för just det året. Syftet är att läsaren skall få med en

lättöverskådlig bild som underlättar orienteringen och läsandet av det empiriska materialet. I det empiriska avsnittet redovisas frågorna debatterade efter ämne. Diskuteras relationen till Sovjet under olika debatter återges det i närliggande stycke. Datum och namn på debatten presenteras alltid. Syftet bakom det här är att undvika för stora hopp mellan de debatterade frågorna. Under en utrikespolitisk debatt är det många frågor som tas upp till diskussion och skulle de konstant återges i datumföljd blir det invecklat att följa resonemanget och den av partiet hållna linjen. Efter det empiriska avsnittet kommer en kortare analys av just det kapitlet. Det skapar både en mer lättöverskådlig bild, samt underlättar läsningen av det kommande avsnittet där slutsatserna av resultatet dras.

2 SÄKERHETS- OCH UTRIKESPOLITIK 1956

2.1 Bakgrund

Josef Stalins död 1953 förändrade förhållandet mellan stormakterna, USA och Sovjetunionen. Innan den sovjetiske statschefen avled hade 1950-talet präglats av djupa ideologiska motsättningar och kapprustning dem sinsemellan.⁶² Frukten för ett sovjetiskt anfall på Västeuropa hade varit stor efter Koreakriget som sågs av många västeuropéer som en sovjetisk generalrepetition. USA svarade med att införa ett stort upprustningsprogram för medlemsländerna i försvarsorganisationen NATO.⁶³

Under åren 1955-1956 inrättade Sovjetunionen diplomatiska förbindelser med länder utanför det kommunistiska blocket, bland annat med Västtyskland. Bevisligen fanns då tendenser till en avspänning mellan stormaktsblocken. Sovjet valde även att fördöma delar av den avlidne Stalins politik på en efterföljande partikongress. Utrikesminister Östen Undén prisade avspänningstendenserna stormakterna emellan och statsminister Tage Erlander gjorde ett officiellt statsbesök i Moskva under våren 1956.⁶⁴

Det skulle dock visa sig att stora motsättningar ännu existerade. Warszawapakten grundades 1955 som ett resultat av Västtysklands inträde i NATO. När Sovjet tågade in

---

⁶² Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 23.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 54 f.

i Ungern 1956 försvann alla tendenser till avspänning.⁶⁵ Det utbröt ett folkuppror mot den sovjetiska regimen på Budapests gator i oktober, den ungerska regeringschefen deklarerade att Ungern hade för avsikt att träda ut ur Warszawapakten, och bad FN om hjälp. Den 4 november gick sovjetiska trupper till angrepp mot revoltörerna och installerade en ny sovjetvänlig regering. Ungern sökte hjälp både hos västmakterna och FN, men de var alla upptagna av konflikten vid Suez och kunde därför inte bidra med några stödåtgärder.⁶⁶

Den långvariga konflikten i Mellanöstern resulterade i ett militärt angrepp hösten år 1956.⁶⁷ Egypten hade bestämt att bolaget som ägde Suezkanalen skulle nationaliseras och därmed förlorade Frankrike och Storbritannien sitt ägande samt inflytande över bolaget.⁶⁸ Egypten och Israel hade haft en öppen konflikt sedan Israels upprättande 1948. Israel hade konstant utfört militära aktioner mot Egypten, som hade besvarat dem med gerillaattacker mot israelisk mark. Arabländerna gjorde en gemensam aktion och blockerade Aqabaviken. Resultatet blev att den israeliska hamnstaden Eilat totalt isolerades. Den 29 oktober anföll israeliska styrkor Egypten med hjälp av Frankrike och Storbritannien. Fyra dagar senare drog Israel tillbaka sina trupper efter att ha lyckats slå ut gerillabaserna och öppnat Aqabaviken igen. Säkerhetsrådet kunde inte ingripa, eftersom både Storbritannien och Frankrike har veto i rådet. Båda makterna inledde ett 24 timmars anfall mot Egypten, mot amerikansk inrådan. FN föreslog att en fredsbevarande styrka skulle skickas till området för att garantera freden.⁶⁹

Sveriges statsminister är Tage Erlander (statsminister 1946-1969) och utrikesminister är Östen Undén (utrikesminister 1924-1926 samt 1945-1962). Partiordförande för folkpartiet är Bertil Ohlin (partiledare 1944-1967). I den utrikespolitiska debatten representeras folkpartiet under året också av Sven Ohlson och Hugo Osvald.

---

⁶⁵ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 55.

⁶⁶ Häger, B., "Ungernrevolten", *Nationalencyklopedin*, band 19, 1995.

⁶⁷ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 241.

⁶⁸ Persson, S., "Suezkrisen", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

⁶⁹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 242.

2.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1956

Utrikespolitiken år 1956 beskrivs ej som aktiv, utan reaktiv av Hans Löden. Sverige reagerar mot Sovjets angrepp på Ungern och konflikten vid Suezregionen.⁷⁰ Det är stora internationella konflikter som utspelar sig det här året och regeringen väljer att kritisera både Sovjet, Israel, Egypten, Frankrike samt Storbritannien.⁷¹ Kritiken av Sovjetunionen skapar oro hos socialdemokraterna för hur det skall påverka den fortsatta relationen dem sinsemellan.⁷² Att Sverige väljer att delta i FN: s fredsbevarande styrka som skickas till Suezregionen är ett viktigt steg i en förändringsprocess av svensk säkerhets- och utrikespolitik. Det ställningstagandet har sin grund i säkerhets- och ideologiska mål. I doktrinen för utrikespolitik betonas en blandning av välfärds mål, säkerhetsmål och ideologiska mål.⁷³

2.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1956

Utrikesminister Östen Undén inleder andra kammarens, för året, första utrikespolitiska debatt, den 7 mars 1956, med att bekräfta de bestående motsättningarna mellan blocken i öst och väst. Undén säger att det ej finns några säkra tecken på nedrustning hos de båda staterna. Däremot glädjer det utrikesministern att Sovjetunionen påbörjat ett utbyte av teknik och kultur med icke-kommunistiska stater. Även att Sovjet hjälper ”underutvecklade länder med teknisk expertis och industriell utrustning”.⁷⁴ Folkpartiets partiledare Bertil Ohlin intar talarstolen och replikerar utrikesministerns ord med att han anser Sovjets öppnande för teknisk expertis till mindre privilegierade länder endast vara ett försök att hjälpa de kommunistiska partierna i de länderna till att göra revolution och ta makten. Ohlin fortsätter sitt anförande med att han ser det som en fara för den fria världen om kommunismen i de här länderna skulle växa till sig och bli mer utbredd.⁷⁵ Därför säger Ohlin att han önskar en mer aktiv politik för att främja en social standardhöjning och även en ekonomisk sådan hos länderna i södra Europa.⁷⁶ Folkpartiets partiledare är även belåten över att Sverige i FN stöder en utveckling av det

---

⁷⁰ Löden, H., *För säkerhets skull*, s. 253.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.* s. 254.

⁷³ *Ibid.* s. 252 f.

⁷⁴ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 17-18.

⁷⁵ *Ibid.* 9:30.

⁷⁶ *Ibid.* 9:28.

tekniska biståndet i alla länder där fattigdomen är utbredd.⁷⁷ Folkpartisten Hugo Osvald säger i samma utrikespolitiska debatt att hans åsikt överensstämmer med Bertil Ohlin och han önskar en höjning av Förenta Nationernas biståndshjälp, eftersom han anser att det skulle då minska värdet av den ekonomiska hjälp Sovjet erbjuder till utvecklingsländer.⁷⁸ Under den utrikespolitiska debatten i första kammaren säger statsminister Tage Erlander att kampen mellan blocken nu flyttas till "... politiskt inflytande genom konkurrens av den ekonomiska influensen hos andra stater".⁷⁹

I andra kammarens utrikespolitiska debatt fortsätter Bertil Ohlin föra en skarp kritik gentemot Sovjetunionen och den svenska regeringens hållning mot landet. Ohlin säger:

"Sovjet håller fortfarande sina satellitstater i ett järngrepp och det greppet luckras ej upp utan blir endast hårdare med tiden".⁸⁰

Bertil Ohlin anför vidare inför andra kammaren att regeringens sätt att försöka omtala öst och väst på ungefär samma sätt ses som högst olämpligt då förhållandena är högst olika.⁸¹ Ohlin frågar om socialdemokraterna syftar till att sudda ut skillnaderna mellan öst och väst i folkets medvetande.

"Det finns enorma skillnader i politik och samhällsliv mellan demokratier i väster och diktaturer i öster".⁸²

Ohlin anser vidare att bevis för det är Sovjets erövringar de senaste årtiondena av baltstaterna, Polen, Rumänien, Tjeckoslovakien, Ungern, Bulgarien, Albanien samt Östtyskland.

"Det är alltsamman sannerligen en erövringspolitik som är oroande och som inte har någon motsvarighet i väster".⁸³

---

⁷⁷ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:31.

⁷⁸ Utrikespolitisk debatt, Första kammaren, 7 mars 1956, 9:57.

⁷⁹ Ibid. 9:18-19.

⁸⁰ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:26.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid. 9:32.

⁸³ Ibid. 9:26-27.

Skulle inte det vara bevis nog, ser gärna Bertil Ohlin att exempelvis en estnisk representant inbjuds för att inför riksdagen klargöra hur deras situation ser ut när det gäller ”möjligheten att utbilda sig eller fritt verka i sitt eget land”.⁸⁴

I samma utrikespolitiska debatt tas neutralitetspolitiken upp och Bertil Ohlin proklamerar att alla riksdagspartier är överens om den alliansfria utrikespolitik som förs. Vilket ses som positivt och fördelaktigt i utrikespolitiken. Ohlin säger också att Sverige har en ideologisk tillhörighet med ”västvärlden och dess demokratier”. Han anser däremot att det är något som regeringen bör framföra oftare, och att ”Sveriges frihet och trygghet ligger i att kommunistiska diktaturer ej vinner överhand”.⁸⁵

Den 31 oktober 1956 tas frågan upp om humanitär hjälp till folket i Ungern i andra kammaren. Statsminister Tage Erlander inleder debatten med att kritisera Sovjetunionens anfall på Ungern och Polen. Erlander säger att Sverige ej kan påverka utgången av striderna i Ungern, ”men vi kan bistå med all hjälp i vår makt för att lindra smärtorna hos den ungerska befolkningen”.⁸⁶ Statsministern beskriver de ungerska protesterna som ”en känsla för nationellt oberoende som inte kunnat kvävas av de senaste årens förtryck”. Erlander anser vidare att ”diktaturerna gräver sina egna gravar med sitt medborgliga förtryck och övervakande”.⁸⁷ Bertil Ohlin intar talarstolen direkt efter statsministern, i andra kammaren, och instämmer helt med föregående talares åsikter och säger sig beundra det ”ungerska folkets frihetskärlek”.⁸⁸ I den första kammaren skall det samma dag diskuteras investeringsavgift för året 1957, men utrikesminister Östen Undén tar tiden till anspråk för att redogöra för kammarens ledamöter om händelserna i Ungern och regeringens ståndpunkt i frågan. Undén börjar med att kritisera Sovjet med orden ”att det ungerska uppropet endast bevisar det omöjliga med att försöka kväva ett lands politiska frihetskänsla genom tvångsregim”. Utrikesministern poängterar att den svenska regeringen sympatiserar med det ungerska folket och vädjar till Sovjetunionen att dra tillbaka sina trupper ur landet.⁸⁹

---

⁸⁴ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:30-32.

⁸⁵ Ibid. 9:31-32.

⁸⁶ Ang. Humanitär hjälp till Ungerns folk från staten, Andra kammaren, 31 oktober 1956, 27:3-5.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid. 27:5.

⁸⁹ Investeringsavgift för året 1957, Första kammaren, 31 oktober 1956, 27:16.

Folkpartistisk ledamot i första kammaren är Sven Ohlson och han kommenterar krisen i Ungern som en kamp förgäves, men han förutspår att:

”Någon gång skall de som är fasta i diktaturens klor få den elementära frihet alla förtjänar”.⁹⁰

Vid andra kammarens utrikespolitiska debatt den 7 mars 1956, ger Östen Undén Israel sitt stöd i konflikten vid Suezkanalen. Enligt utrikesministern är den primära anledningen till konflikten de övriga arabländernas vägran att erkänna Israel som stat. Han poängterar samtidigt att andra element är meningsskiljaktigheter om gränsdragningar och flyktingar.⁹¹ I samma debatt säger Bertil Ohlin att han har förhoppningar om att arabländerna skall acceptera den judiska staten och på så sätt förverkliga två årtusenden av drömmar.⁹² I första kammaren debatteras samma ämne och där tillägger Tage Erlander att arabstaterna ”upprätthåller en blockad gentemot Israel som ej kan vara förenlig med de riktlinjer som Förenta Nationerna ställt” och att blockaden innebär en ekonomisk förlust både för Israel och landets handelspartners.⁹³ Sven Ohlson tilldelas ordet efter statsministern och väljer att skuldbelägga de arabiska staterna för deras vägran att acceptera Israel och blockaden av landet.⁹⁴

Den 31 oktober diskuteras humanitär hjälp till Ungerns folk från staten och då passar statsminister Tage Erlander på att kritisera den israeliska regeringen för deras militära attack på Egypten. Erlander påpekar att ett anfallskrig aldrig är acceptabelt, även om det motiveras med önskan om fred. Han avslutar sitt framförande med förhoppningar om att FN skall kunna nå en lösning på konflikten.⁹⁵ Bertil Ohlin kommenterar det hela med att han väljer att ansluta sig till statsminister Erlanders förhoppningar om att FN skall kunna lösa konflikten i Mellanöstern på fredlig väg.⁹⁶ Under debatten om investeringsavgift för året 1957 väljer Östen Undén att ta till orda och han kallar Israels agerande för ”ödesdiger dårskap” och beskriver den som ”oförklarlig” inför första kammaren.⁹⁷

---

⁹⁰ Investeringsavgift för året 1957, Första kammaren, 31 oktober 1956, 27:10.

⁹¹ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:20.

⁹² Ibid. 9:31.

⁹³ Utrikespolitisk debatt, Första kammaren, 7 mars 1956, 9:20.

⁹⁴ Ibid. 9:26

⁹⁵ Ang. Humanitär hjälp till Ungerns folk från staten, Andra kammaren, 31 oktober 1956, 27:5.

⁹⁶ Ibid. 27:19.

⁹⁷ Ibid. 27:4.

2.4 Analys

Det går att se både skillnader och likheter i åsikter mellan folkpartiet och socialdemokraterna under året 1956. Den svenska regeringens relation till Sovjetunionen är ett ämne som leder till debatt. Under den andra kammarens första utrikespolitiska debatt framför partiledare Bertil Ohlin stark kritik mot regeringen för deras försök att omnämna Sovjet i liknade ordameningar som USA. Regeringen väljer att berömma Sovjet för sitt öppnande mot tredje världen och utväxlande av tekniskhjälp. Folkpartiet sätter fokus på Sovjetunionens negativa sidor och partiledare Bertil Ohlin belyser faktumet att Sovjet använt en erövringspolitik med resultatet att ett antal östeuropeiska stater befinner sig i den sovjetiska statens våld. Ett rimligt antagande bör vara att regeringen i sin maktposition ej kan se någonting positivt komma ur ett hårt kritiserande av sovjetisk politik. Folkpartiet hävdar starkt att enligt dem tillhör Sverige västvärlden och dess demokratier. Ohlins benämning av Sovjet som diktatur och påpekande att den erövringspolitik landet använt inte förekommer i väst bör inte lämna något utrymme över för spekulationer om västlig tillhörighet. Folkpartiets kritik av regeringen för dess försök att beskriva öst och väst i någorlunda lika ordalag bör rimligen vara ett tecken på den smala balansgång regeringen tvingades vandra.

Bertil Ohlin säger sig vara positiv till den svenska utrikespolitiken som syftar till neutralitet och alliansfrihet. Men uttrycker samtidigt att Sveriges grundläggande tillhörighet är med västvärlden. Det är ett uttalande som ej skulle kunna komma ur munnen på en utrikesminister som strävar efter bibehållande av neutraliteten. Det beröm folkpartiet tilldelar regeringen för Sveriges agerande i Förenta Nationerna, riktat mot det aktiva deltagandet för förbättring av levnadsvillkor i utvecklingsländer, bör rimligen kategoriseras under ideologiska mål. Då syftet inte endast bör handla om ekonomisk hjälp, utan även utbyte och förbättrade relationer. Folkpartiets kritik av Sovjetunionen och landets erövringspolitik bör även det gå att kategorisera som ett ideologiskt mål. Anledningen är att folkpartiet med sin kritik har som mål att främja demokrati. Dessutom borde en legitim demokratiseringsprocess i de länder som befann sig i Sovjetunionens klor rimligen försvaga Sovjets makt och inflytande.

Folkpartiet och regeringen har mer eller mindre samstämda åsikter under hösten år 1956 beroende på de konflikter som utspelar sig i Europa och Mellanöstern. Statsminister Tage Erlanders kraftfulla kritik av Sovjets invasion av Ungern är nyskapande från regeringshåll. Att reaktionen blev så stark förklaras med det starka opinionstrycket.⁹⁸ Folkpartiet ansluter sig naturligtvis till regeringens kritik. Representanterna från folkpartiet likväl regeringen använder begreppet ”diktatur” för att beskriva Sovjetunionen. Noterbart är att det är ett ord som inte användes av regeringen för att beskriva Sovjet vid den utrikespolitiska debatten några månader tidigare.

En samstämdhet i de utrikespolitiska frågorna mellan folkpartiet och regeringen har funnits tidigare. I utrikesdebatten den 7 mars tar båda parti för Israel och skuldbelägger övriga arabländer för regionens konflikter. Framförallt motiveras det med övriga länders vägran att erkänna Israels legitimitet som stat och den, av arabländerna, upprättade handelsblockaden. Noteras bör att den israeliska krigsföringen ej kommenteras från folkpartistiskt håll. När Israel iscensätter anfallet på Egypten kritiserar landet av regeringen. Den kritiken är däremot mindre kraftfull än den som riktades mot Sovjetunionen. Det bör ha sin grund i regeringens sympatier för Israels samhällsbyggande under socialdemokratisk ledning och förintelsens offer. Ideologisk frändskap är alltså en tydlig linje i sympatierna.⁹⁹ Till regeringens förhoppningar om att FN skall kunna nå en fredlig lösning på konflikten ansluter sig folkpartiet. Däremot uttalas igen egen kritik mot Israel.

Regeringsbeslutet att Sverige skall ingå i den fredsbevarande styrka som skickas till Mellanöstern saknar kommentarer från folkpartiet under 1956. Det beror på att det ej förekommer en riksdagsdebatt eller frågestund om beslutet. En möjlighet är att beslutet togs upp till debatt efter årsskiftet, men det är i sådana fall utanför studiens avgränsningar.

Sammanfattningsvis bör det gå att dra slutsatsen att folkpartiet strävar mer åt ideologiska mål under året 1956. Till skillnad från regeringen som, enligt Hans Lödén, framförallt har säkerhetsmål i sin doktrin, men övergår till att placera mer fokus på

---

⁹⁸ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 65.

⁹⁹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 243.

ideologiska mål. Folkpartiet tar ställning för u-länderna eftersom de vill minska Sovjets inflytande och söker en förändring av det politiska systemet i öst.

3 SÄKERHETS OCH UTRIKESPOLITIK 1965

3.1 Bakgrund

Efter Cubakrisen inleddes en längre period av avspänning mellan öst och väst. Båda parterna blev mer medvetna om de katastrofala följder som ett kärnvapenkrig skulle kunna leda till. År 1963 slöts ett avtal där kärnvapenprov ovan jord förbjöds.¹⁰⁰ Det ledde till försvagning av det amerikanska försvaret eftersom de kompenserade sin armé med ett kärnvapenprogram och starkt luftvärn, tillskillnad från Sovjet som hade en stor armé och konventionella vapen.¹⁰¹

Relationen mellan Sovjetunionen och Sverige var avspänd under 1965, och under året gjorde statsminister Tage Erlander ett statsbesök i Moskva. Året innan hade partiordförande Nikita Chrusjtjov varit i Sverige.¹⁰² Förbindelserna med USA försämrades mellan åren 1962-1968. Behovet av hjälp från väst tonades ner och i slutet av 1960-talet tillkom en skarp svensk kritik mot den amerikanska inblandningen i Vietnam. Däremot upprätthöll Sverige de militära förbindelserna med västblocket.¹⁰³ Det svenska nedtonandet av hjälp skall ha berott på att ett storkrig ansågs som mer eller mindre osannolikt och att Sovjet ej ansågs ha några större krigsmål i Skandinavien. Studier i efterhand har visat att Kennedyadministrationen gett löfte om att reagera om Sverige angreps militärt av Sovjetunionen.¹⁰⁴

Atlantpaktens internationella alliansorganisation (NATO) drabbades av inre svårigheter 1965. Frankrike var ett av de tolv länder som var med och grundade organisationen, men sökte sedan en mer självständig säkerhetspolitik. Frankrike lämnade till slut (1966)

---

¹⁰⁰ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 85.

¹⁰¹ Jervas, G., *Världsmakt väljer väg*, s. 15.

¹⁰² Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 89.

¹⁰³ *Ibid.* s. 91.

¹⁰⁴ *Ibid.* s. 92.

den del av organisation som rörde samordning av ländernas nationella styrkor, men kvarstod som medlem av försvarspakten.¹⁰⁵

Två ämnen som föranledde debatt i Sverige var situationen i de afrikanska kolonierna Sydrhodesia och Sydafrika. Sydrhodesia är dagens Zimbabwe och tillhörde fram till 1965 Storbritannien. Då bröt sig landet ut ur briterernas grepp och en vit minoritetsregering tog makten.¹⁰⁶ Sydrhodesia inledde först förhandlingar med Storbritannien om sitt självstyre, men underkändes av britererna då inga garantier kunde lämnas för utveckling av majoritetsstyre i landet. Den brittiska regeringen deklarerade att den sydrhodesiska självständighetsförklaringen var olaglig och införde flera ekonomiska åtgärder.¹⁰⁷ År 1968 införde FN ekonomiska sanktioner mot landet.¹⁰⁸

Sydafrika trädde ut ur den brittiska unionen 1961 och utropade sig till republik efter att den engelske premiärministern anslutit sig till den kritiska opinionen om hur landet styrdes.¹⁰⁹ Apartheidsystemet antogs redan 1948 som officiell politisk linje. Syftet var att neka personer av svart hudfärg politiska rättigheter,¹¹⁰ endast vita hade rösträtt.¹¹¹ En grundläggande kategorisering av människor i rasgrupper var viktig för den förda politiken, och då framförallt geografiska åtskillnader. Olika områden reserverades för olika rasgrupper.¹¹² Starka röster hördes från andra länder och inom FN, där den sydafrikanska politiken fördömdes. Sydafrika isolerades från omvärlden och i generalförsamlingen diskuterades huruvida ekonomiska sanktioner var ett medel som skulle användas mot landet.¹¹³ Danmark lägger fram ett förslag i FN där de anser att den sydafrikanska regimen skall betraktas som ett hot mot freden. Stöds det danska förslaget skapas möjligheter till att använda mer effektiva sanktioner mot Sydafrika. På grund av förslagets sena införande bestämmer sig den svenska regeringen för att först lägga ner sin röst. Men när innehållet i det danska förslaget presenterats korrigerar Sverige senare rösten till ett anslutande av förslaget.

---

¹⁰⁵ Lindahl, R., "NATO", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1994.

¹⁰⁶ Herlitz, G., *Dagbok från Zimbabwe*, s. 9.

¹⁰⁷ Ahlsén, B., *Sydafrika, Namibia, Rhodesia – Minoritetsstyrda länder i södra Afrika* s. 53.

¹⁰⁸ Herlitz, G., *Dagbok från Zimbabwe*, s. 9.

¹⁰⁹ Holmberg, Å., "Sydafrika", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

¹¹⁰ Harsch, E., *Sydafrika – Vit makt, svart revolt*, s. 57 f.

¹¹¹ Ahlsén, B., *Sydafrika, Namibia, Rhodesia – Minoritetsstyrda länder i södra Afrika* s. 48.

¹¹² *Ibid.* s. 63.

¹¹³ Holmberg, Å., "Sydafrika", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Statsminister är ännu Tage Erlander (statsminister 1946-1969) och utrikesministerposten innehas av Torsten Nilsson (utrikesminister 1962-1971). Den folkpartistiske partiledaren är fortfarande Bertil Ohlin (partiledare 1944-1967) och andra viktiga aktörer, som deltar i den utrikespolitiska debatten, är Sven Wedén (partiledare 1967-1969) och Ola Ullsten (partiledare 1978-1983 och statsminister 1978-1979).

3.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1965

Utrikesminister Torsten Nilsson hävdar att förbättrade relationer mellan stormakterna och uppkomsten av länder utanför blockbildningen har skapat ökade handelsmöjligheter för småstater.¹¹⁴ Sverige kan därför vara aktiva inom FN: s ramar för att dämpa motsättningar.¹¹⁵ År 1965 är Sverige ett land med välställd ekonomi och har fyra år tidigare blivit medlem i den globala sammanslutningen för världens ledande industriländer, G-10.¹¹⁶ Krav ställs på biståndsökning och mellan åren 1965-1966 sker en ökning av anslagen med 25 %.¹¹⁷ Ökat internationellt samarbete är av nationellt intresse och det är en ståndpunkt som används av socialdemokraterna i den förda utrikespolitiken. Det är resultatet av den förändrade omvärldsstrukturen. Enligt Hans Lödén är det välfärds mål som tillsammans med säkerhetsmål är ledande i den utrikespolitiska doktrinen. Förändringen har skapat ett ömsesidigt beroende mellan stormakter, småstater och utvecklingsländer. Det gör att den svenska regeringen kan möta beroendet med medel som "U-hjälp, internationell nedrustning och internationella avtal".¹¹⁸

3.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1965

Den 24 mars 1965 är det utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt i andra kammaren. Folkpartiets partiordförande Bertil Ohlin väljer att utnyttja sin tid i talarstolen till att tala om konflikten inom NATO. Ohlin anser det vara olyckligt om resultatet blev ett franskt avhopp eftersom det skulle innebära en försvagning av västvärlden. Enligt Ohlin

---

¹¹⁴ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 288.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid. s. 289 f.

¹¹⁷ Ibid. s. 292.

¹¹⁸ Ibid. s. 297.

framstår det världspolitiska läget som svårbedömt och NATO är inte i lika stor utsträckning längre en trygghetsgaranti för Västeuropa. Bertil Ohlin poängterar inför ledamöterna i andra kammaren att en reducerad amerikansk medverkan är riskfylld för att lösa Europas försvarsproblem.¹¹⁹ Ohlin fortsätter att beskriva hur ett politiskt och militärt starkt Västeuropa vilket, enligt honom, skulle vara positivt även ur svensk synvinkel. Ohlin reserverar för att Sverige ej behöver ingå i ett sådant förbund.¹²⁰ Bertil Ohlin tillägger att det vore önskvärt om alla västeuropeiska stater ingår medlemskap i EEC och då även Sverige, han poängterar samtidigt att det ej betyder att Sverige behöver överge sin neutralitet.¹²¹

Ohlin övergår sedan, under samma debatt, till att tala om nedrustningsavtalet mellan öst och väst. Han säger att det är av största vikt att söka en successiv nedrustning som ej rubbar maktbalansen i världen. Ohlin tillägger att för åstadkomma det kan innebörden av nedrustning ej endast behandla kärnvapen;

”Östblockets överlägsenhet i fråga om konventionella vapen på den europeiska kontinenten lämnas ograverad”.¹²²

Kommer en nedrustning till stånd skulle stormakternas ängslan för övergrepp att reduceras och Sovjetunionen skulle kunna minska sitt behov av att hålla mindre stater och folk under militär kontroll, enligt Bertil Ohlin.¹²³ Den folkpartistiske partiledaren säger att han tolkar relationen mellan USA och Sovjet som mer avspänd.¹²⁴

Den 9 december 1965 håller andra kammaren sin, för året, andra utrikespolitiska debatt. Då tar Bertil Ohlin tillfället i akt att poängtera Sovjets strävan för undvikande av ett kärnvapenkrig, men han kritiserar återigen den sovjetiska regimen för sitt kvarhållande av stater som skulle vilja lämna det kommunistiska systemet.¹²⁵ Folkpartiets partiledare säger att det är stora skillnader på demokrati och det sovjetiska statsskicket.¹²⁶

---

¹¹⁹ Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:40.

¹²⁰ Ibid. 13:42.

¹²¹ Ibid. 13:40.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid. 13:42.

¹²⁴ Ibid. 13:40.

¹²⁵ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:20.

¹²⁶ Ibid.

Under den utrikespolitiska debatten den 9 december 1965 gör utrikesminister Torsten Nilsson ett uttalande där han säger att ”likaväl som vi slår vakt om vår rätt att leva som en fri nation, måste vi erkänna alla andra nationers rätt till frihet”.¹²⁷ Bertil Ohlin replikerar utrikesministerns uttalande med att berätta att han instämmer med de orden, men anser att det skall tillämpas även i Europa. Ohlin passar även på att ifrågasätta huruvida den socialdemokratiska regeringen vågar ta ställning för sina ord officiellt.¹²⁸ Bertil Ohlin tillägger:

”Det existerar gynnsamma möjligheter för att åstadkomma en sådan politisk utveckling nu när den sovjetiska politiken är mindre aggressiv och mer inriktad på att lösa politiska problem med fredliga medel.”¹²⁹

Frågan om nationers rätt till frihet är ingenting nytt i den folkpartistiska doktrinen. Under vårsessionens utrikes- och handelspolitiska debatt uttryckte Bertil Ohlin att han anser Sveriges position vara viktig:

”Det är angeläget att Sverige i sin position utanför stormaktsblocken fortsätter att hävda självbestämmanderätten för de folk där den borde vara självklar”.¹³⁰

I andra kammarens första utrikespolitiska debatt tas frågan upp om Förenta nationernas förhandlingar med vissa medlemsstaters eftersläpande av betalningar till organisationen. Bertil Ohlin väljer här att kritisera regeringen för deras ståndpunkt i frågan. Ohlin säger att han anser att Sverige skulle ha gett sitt stöd till ett förslag som löd att de som släpar efter med sina betalningar inte skall behöva betala mer än de som redan har betalat. Utrikesminister Torsten Nilsson besvarar, den av Ohlin, framförda kritiken med att han valde att kompromissa och försökte undvika en votering i frågan eftersom han ansåg att om en omröstning kommit till stånd skulle FN som organisation ha förlorat.¹³¹ Bertil Ohlin bemöter utrikesministerns ord med att om regeringen nu valde att kompromissa i frågan borde de ha valt en medelväg istället för att som nu stödja Sovjets ståndpunkt.¹³²

---

¹²⁷ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:21.

¹²⁸ Ibid. 40:22.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:42.

¹³¹ Ibid. 13:60.

¹³² Ibid. 13:61.

Under andra kammarens utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt betonar Bertil Ohlin att han anser att Sveriges utrikespolitiska huvudlinje bör fortsätta vara ”alliansfrihet i krig, som syftar till neutralitet i fred”.¹³³ Ohlin tillägger:

”Det är av vikt att framhålla betydelsen för att den förda politiken skapar förtroende i omvärlden för Sveriges förmåga att upprätthålla sin neutralitet.”¹³⁴

Folkpartiets partiledare anser det däremot vara av ringa betydelse om andra länder väljer att kritisera den svenska politiken som ensidig.¹³⁵

Under höstsessionens utrikespolitiska debatt tar Bertil Ohlin upp utvecklingsländernas prekära situation. Han föreslår ett ökat biståndsstöd till utvecklingsländerna från Sveriges sida, samt att tullen bör sänkas på varor från just utvecklingsländer.¹³⁶

Folkpartistiske utrikesutskottsrepresentanten Ola Ullsten lägger, den 27 januari 1965, en motion kallad, ”Om handelsbojkott av sydafrikanska varor” där han kräver att Sverige på regeringsbasis skall ta ställning för en handelsbojkott av sydafrikanska varor. Ullsten skriver att det bör göras med anledning av en likartad bojkott ledd av konsumenter och företagare som avstår från att investera i Sydafrikanska produkter.¹³⁷ Den 21 maj tas motionen upp till debatt i andra kammaren och tilldelas namnet, ”Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor”. Folkpartisten Sven Wedén tar tillfället i akt och säger att han önskar att regeringen för en mer aktiv politik i denna fråga. Upphovsmannen till motionen, Ola Ullsten, tillägger att han ansluter sig till Sven Wedéns tidigare anförande.¹³⁸ Regeringen representeras av utrikesminister Torsten Nilsson och han replikerar med att ”det tillhör ej svensk utrikespolitisk tradition att vidtaga utrikespolitiska åtgärder i demonstrationssyften”.¹³⁹

---

¹³³ Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:40.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:23.

¹³⁷ Ola Ullsten mfl., ”Om handelsbojkott av sydafrikanska varor”, 27 januari 1965, Motion 418.

¹³⁸ Ang. Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor, Andra kammaren, 21 maj 1965, 27:41.

¹³⁹ Ibid. 27:46.

Utrikesministern anför vidare att statliga sanktioner kommer endast tas till mot Sydafrika efter ett beslut av FN: s säkerhetsråd i frågan.¹⁴⁰ Ola Ullsten föreslår då att Sverige skall ansluta sig till generalförsamlingens rekommendation att bryta handelspolitiska och diplomatiska förbindelser med Sydafrika, istället för att invänta säkerhetsrådets beslut.¹⁴¹

Situationen i Sydafrika tas åter upp under årets andra utrikespolitiska debatt i december. Bertil Ohlin anser bestämt att den svenska regeringen bör stödja det danska förslaget i FN där den sydafrikanska regimen skall betraktas som ett hot mot freden.¹⁴² Ohlin tillägger att ökad aktivitet och inblandning av FN skulle fungera som en varning för Sydafrika, vilket i sin tur skulle kunna skapa större möjligheter för en positiv utgång av Rhodesiapolitiken.¹⁴³ Bertil Ohlin anför vidare att han är nöjd över att regeringen korrigerar sin först nedlagda röst till att stödja förslaget och säger att han ej tänker kritisera regeringen på grund av omständigheterna vid beslutet.¹⁴⁴ I samma debatt säger Ola Ullsten att beslutet är viktigt eftersom det i sin tur sätter press på säkerhetsrådet att utöva påtryckningar mot Sydafrika.¹⁴⁵ Ullsten tillägger att han anser det svenska bifallet av det danska FN-förslaget som första gången Sverige officiellt tagit ställning.¹⁴⁶

”Nu konstaterar vi med lättnad att Sverige tillkännagivit en ståndpunkt som vi med större heder kan stå för”.¹⁴⁷

Trots att Ola Ullsten uttrycker sig som nöjd över regeringens beslut i Sydafrikafrågan tillägger han att regeringen ej har agerat tillräckligt aktivt i den här frågan.¹⁴⁸

Under årets andra utrikespolitiska debatt tas även Rhodesiafrågan upp och situationen i den före detta kolonin. Utrikesminister Torsten Nilsson redogör för situationen och säger att regeringen hävdar för FN delegationen att Rhodesia måste ha en regim som ger

---

¹⁴⁰ Ang. Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor, Andra kammaren, 21 maj 1965, 27:46.

¹⁴¹ Ibid. 27:58.

¹⁴² Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:16 f.

¹⁴³ Ibid. 40:17.

¹⁴⁴ Ibid. Det danska förslaget skall först ha varit ett tal i vilket det skall ha framfört en åsikt som den svenska regeringen skall ha stått för hela tiden. När det blev ett förslag, stöddes det av Sverige.

¹⁴⁵ Ibid. 40:52.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid. 40:88.

¹⁴⁸ Ibid. 40:40.

möjliga garantier för alla invånares ekonomiska, sociala och politiska rättigheter för att legitimeras som självständig stat.¹⁴⁹ Bertil Ohlin replikerar med att han ansluter sig till regeringens linje i denna fråga.¹⁵⁰

3.4 Analys

Det här året ger en bild av det folkpartistiska ställningstagandet rörande framförallt tredje världen och avkolonialiseringen. Det existerar skillnader i synen på andra stater, såsom Sovjetunionen, mellan folkpartiet och de statsbärande socialdemokraterna.

Inom ramen för neutralitetsproklamationen instämmer folkpartiet således med socialdemokraterna. Bertil Ohlin poängterar i enighet med socialdemokratin att den officiella svenska ståndpunkten med syftande till neutralitet skall kvarstå och arbetas efter. Folkpartiet tar även ställning för den socialdemokratiska modellen för neutralitet utan att ifrågasätta innehållet av den, och deklarerar att det ej bör läggas någon vikt i om den kritiserar av andra stater. I detta specifika fall ansluter sig alltså folkpartiet till den socialdemokratiska linjen. Däremot kan det te sig som något anmärkningsvärt att folkpartiet, genom Bertil Ohlin, förespråkar ett svenskt medlemskap, tillsammans med de andra västeuropeiska makterna, i EEC. Att som Ohlin säger, inträda i organisationen utan att för den skull ge upp neutralitetspolitiken kan rimligen ses som lite besynnerligt. Framförallt eftersom det inte presenteras hur det skulle fungera i praktiken att ansluta sig till en förening med väststater och samtidigt upprätthålla en god relation med Sovjetunionen.

I utrikespolitiska ärenden rörande de afrikanska före detta kolonierna ses samstämdhet även där. Framförallt i Rhodesiafrågan där det är ett totalt överstämmande. Här bör rimligen ej allt för stora växlar dras eftersom det som diskuteras i denna fråga är för de flesta rena självklarheter. Att en regim skall garantera sina invånares ekonomiska, sociala och mänskliga rättigheter kan ej ifrågasättas av ett demokratiskt parti och därför känns den folkpartistiska anslutningen till socialdemokraternas linje som självklar.

---

¹⁴⁹ Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:6.

¹⁵⁰ Ibid. 40:18.

Ett visst mått av kritik finns i frågorna beträffande Sydafrika. Där folkpartiet har en önskan om en mer aktiv politik från regeringens sida. Situationen i Sydafrika är prioriterad i den folkpartistiska agendan för utrikespolitik. Vad som till en början skiljer dem åt är folkpartiets önskan om ett ställningstagande från regeringens sida för sanktioner mot Sydafrika, utan att invänta ett beslut från FN: s säkerhetsråd. Socialdemokraterna vill agera efter en resolution från Förenta Nationerna där ett sådant beslut skulle ges internationell legitimitet. Den ivrighet folkpartiet påvisar kan anses som representativt för oppositionellt agerande. Likaså kan rimligen den starka folkopinionen ha haft en påverkande faktor på det som prioriterades i debatterna hos oppositionspartier. Ett antagande kan vara att folkpartiet skulle även de ha agerat mer försiktigt om de funnits i regeringsposition istället för opposition vid detta tillfälle. Regeringens beslut att ej ta ett eget initiativ till en ekonomisk blockad bör ses som någonting naturligt för en statsmakt som avser sig vara neutralt, agera inom FN och betonar säkerhetsmål framför ideologiska - och välfärds mål.¹⁵¹ Ett sådant officiellt ställningstagande hade därför stridit med både neutralitetsproklamationen och den utrikespolitiska doktrinen. I den folkpartistiska doktrinen ses element av både ideologiska - och välfärds mål. Bertil Ohlin söker hjälp till utvecklingsländer där hans förslag är sänkt tull på varor från länder i tredje världen samt ökat bistånd. Folkpartiets ställning för länderna i tredje världen och efterfrågan av ökat bistånd är någonting konsekvent i partiets politik. Att hjälpa den industriella utvecklingen i utvecklingsländer genom sänkta tullar på deras varor bör gå att kategorisera som ett välfärds mål med liberal inriktning och faller väl ut med partiets grundläggande ideologi.

Åsikterna mellan Folkpartiet och regeringen skiljer sig återigen främst när relationen med Sovjetunionen diskuteras. Det är påtagligt att folkpartiet anser att regeringen borde inta ett starkare ställningstagande mot den sovjetiska politiken. Det som framförs i debatten från folkpartister lämnar föga till övers för spekulationer rörande deras åsikter om den kommunistiska regimen. Bertil Ohlin ser ingen plats för demokratin i Moskva. Han kritiserar Sovjet för landets påverkan på närliggande stater och anser det vara vitalt att ett nedrustningsavtal innebär även ”konventionella vapen” förutom kärnvapen. Anledningen till det uttalandet bör vara att avancerade vapen såsom kärnvapen fanns främst i amerikansk ägo, tillskillnad från Sovjet som hade ett större innehav

---

¹⁵¹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 357.

av ”konventionella vapen”. Ett införande av en sådan paragraf rörande ”konventionella vapen” i nedrustningsavtalet skulle leda till en stor försvagning även av den sovjetiska krigsmaskinen. Det kan även ses som förvånande att inga kritiska kommentarer läggs rörande Erlanders statsbesök i Sovjet 1965.¹⁵²

Den politik Sovjet för mot de stater som finns införlivade i Östeuropa får skarp kritik från folkpartiet. Att det är just den politiken som Ohlin åsyftar när han önskar en mer aktiv svensk politik mot alla länders rätt till frihet, bör anses som ett rimligt antagande. Samtidigt undviker socialdemokraterna att tilldela Sovjet den kritiken vilket leder till oenighet i frågan. Ohlin vill att Sverige skall stå utanför stormaktsblocken, men önskar ett militärt starkt Västeuropa och ej reducerad amerikansk inblandning skapar inget rum för spekulationer var folkpartiet avser att söka beskydd vid ett eventuellt behov. Här efterlämnas bevisligen inga möjligheter till spekulation om var folkpartiet anser den svenska tillhörigheten finns i teorin. Däremot poängterar Ohlin att Sverige ej behöver ingå i den militära allians som bildats av länder i väst. En rimlig slutsats är alltså att folkpartiet inte förespråkade eller verkade för ett medlemskap i NATO 1965.

Båda partier önskar få en nedrustning till stånd och Bertil Ohlin tilldelar Sovjetunionen en eloge för att de verkar uppriktiga i sitt beslut om nedrustning av kärnvapen. Rimligen bör en sovjetisk nedrustning ses som positivt ur säkerhetssynpunkt hos folkpartisterna. Det kan definieras som ett säkerhetsmål. Däremot efterföljs det med konstaterandet att Sovjetunionen skulle vid ett nedrustningsavtal kunna känna sig tillräckligt säkra för att släppa greppet om sina satellitstater i Östeuropa. Det i sig bör betraktas som ett ideologiskt mål.

Sammanfattningsvis bör ideologiska – och välfärds mål betraktas som de mest betydande i den folkpartistiska doktrinen för utrikespolitik under året 1965. Det finns även element av säkerhetsmål vilket visar att alla utrikespolitiska mål bejakas under året.

---

¹⁵² Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 89.

4 SÄKERHETS- OCH UTRIKESPOLITIK 1974

4.1 Bakgrund

1970-talet präglades av ytterligare avspänning mellan stormaktsblocken och förhandlingar om nedrustning. De kvarvarande motsättningarna förflyttades till konflikter i tredje världen. I Sverige betraktades det kalla kriget som ett mer eller mindre avslutat kapitel.¹⁵³ Sveriges förhållande till Sovjetunionen beskrivs som friktionsfritt, medan relationen till USA var mer ansträngd. Bakgrunden var den svenska regeringens kritik av den amerikanska inblandningen i Vietnam.¹⁵⁴ Statsminister Olof Palme nekade till anklagelserna om att Sverige skulle ha utvecklat antiamerikanism, men pekade på båda stormakternas bristande respekt för andra demokratier och ekonomiska system. Palme bekräftade däremot svensk samhörighet med USA när det gällde ekonomi, frihet och kultur, men uttalade att han ej ansåg någon av stormakterna vara ett internationellt föredöme.¹⁵⁵

Strax innan 1973 övergår till 1974 bestämmer sig OPEC- (Organization of the Petroleum Exporting Countries)¹⁵⁶ länderna för att tredubbla världsmarknadspriset på råolja, vilket resulterar i en global oljekris. Oktoberkriget (1973) mellan Israel och arabstaterna leder till en oljebojkott från arabisk sida.¹⁵⁷ Bojkotten var framförallt riktad mot USA eftersom de stödde Israel med militärt material i deras inbördes konflikt. Arabstaterna fick omfattande vapenleveranser tillskickade från Sovjetunionen. Efter att 2355 israeler och någonstans mellan 9000-30000 araber stupat genomdrev Sovjet och USA tillsammans en fred i säkerhetsrådet. Trots de stora förlusterna insåg arabvärlden hur mycket de lyckats skaka västvärlden genom sin kontroll över majoriteten av världens olja.¹⁵⁸

---

¹⁵³ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 38 f.

¹⁵⁴ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 96.

¹⁵⁵ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 40 f.

¹⁵⁶ Persson, S., "OPEC", *Nationalencyklopedin*, band 14, 1994. Organisationen bildades 1960 och har som syfte att samordna de oljeexporterande ländernas oljepolitik. Framförallt när det gäller priser och produktion. OPEC: s totala andel av världens olja beräknades till 55,5% år 1973.

¹⁵⁷ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 316.

¹⁵⁸ Holmberg, Å., "Sydafrika", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Under 70-talets första år fick Chile en ny folkvald president, socialisten Salvador Allende. Allende inledde direkt ett socialistiskt reformarbete och höjde bland annat arbetarnas löner. Landet led av ekonomiska bekymmer och presidenten hade aldrig full kontroll över landet. Korruption och en av USA bestämd kreditblockad satte käppar i hjulet för den nya regeringen. USA understödde även landets extremhöger som siktade på att få majoritet vid landets parlamentsval 1973. Valutgången visade att sittande president Allende fortfarande hade folkets förtroende, då inleddes en militärkupp med Augusto Pinochet som ledare och Chile fick uppleva en terrorvåg. Vänstersympatisörer förföljdes och ett stort antal chilensare mördades, försvann eller tvingades till landsflykt.¹⁵⁹

I den europeiska politiken sökte sig Sverige närmare EG, utan att heller denna gång träda in i unionen.¹⁶⁰

Sveriges statsministerpost innehas av Olof Palme (statsminister 1969-1976 samt 1982-1986). Den svenska utrikesministern heter Sven Andersson (utrikesminister 1973-1976). Folkpartiets partiledare heter Gunnar Hélen och andra viktiga aktörer i den utrikespolitiska debatten är Ola Ullsten (statsminister 1978-1979), Per Ahlmark (partiledare 1975-1978 och vice statsminister 1976-1978) och Göran Romanus.

4.2 Regeringens utrikespolitiska mål 1974

Sverige tar ställning för en ny ekonomisk världsordning under året 1974. Ställningstagandet går att förklara med den förändrade strukturen av omvärlden. Det världspolitiska läget med terrorbalansen mellan de båda stormaktsblocken går att betrakta som allt mer stabil. Det skapade möjlighet för ett land av Sveriges ringa storlek att trappa ner på de säkerhetspolitiska målen och istället placera mer fokus på ideologiska mål. En annan vital aspekt är länderna i tredje världen som påverkar organisatoriskt med förhoppningar om att förändra de internationella förhållandena. OPEC och 77-gruppen är exempel på att länderna i tredje världen är beredda att gå till gemensam aktion.¹⁶¹ Sverige markerar inför FN ett starkt stöd för länderna i

---

¹⁵⁹ Rojas, M., "Chile", *Nationalencyklopedin*, band 4, 1990.

¹⁶⁰ Kronvall, O., *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*, s. 96.

¹⁶¹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 331.

tredjevärlden och är ett av de industriländer som är berett att gå allra längst för att bejaka u-ländernas strävan efter en ny ekonomisk världsordning. Liknande röster hörs i stort sett bara från socialistiska stater och länder i tredje världen.¹⁶²

Den svenska socialdemokratin radikaliserar både politiskt och ideologiskt, tematiskt ungefär samtidigt som omvärldsbilden modifieras. Tredje världens krav på förändrad världsordning finns med i den bild av omvärlden som regeringen innehar. Den bör rimligen ha påverkat den socialdemokratiska ideologiska utvecklingen, eftersom jämlikhet och social rättvisa är två vitala faktorer hos båda. Socialdemokraterna stöder tredje världens krav på en ny världsordning och därför sammanfaller de målen till en möjlighet att omsätta nationella politiska mål till utrikespolitiska dito.¹⁶³

Betoningen i den utrikespolitiska doktrinen året 1974 ligger på säkerhetsmål och ideologiska mål. De är hårt sammantvinnade med varandra och har sin förklaring i idén om en ny ekonomisk världsstruktur.¹⁶⁴

4.3 Folkpartiets syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik 1974

Den 24 april 1974 debatteras internationellt utvecklingssamarbete i riksdagen. Ola Ullsten tar här ställning för utvecklingsländernas krav på en ny ekonomisk världsordning. I sitt anförande säger han att den svenska u-landspolitiken måste innehålla något mer än endast bistånd.

”Det måste handla om att beakta våra relationer på alla områden när det gäller valutapolitik, näringspolitik, handelspolitik, jordbrukspolitik, energipolitik etc. Vi måste också på de områdena låta vårt agerande präglas av kravet på rättvisa mellan rika och fattiga länder”.¹⁶⁵

Ullsten tillägger inför riksdagen att han anser att med bistånd stimuleras utvecklingsländernas exportindustri. Men han beklagar att när utvecklingsländerna väl

---

¹⁶² Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 316.

¹⁶³ Ibid. s. 331.

¹⁶⁴ Ibid. s. 330.

¹⁶⁵ Internationellt utvecklingssamarbete, 24 april 1974, 65:9.

lyckats producera någonting till försäljning, möts de av höga tullar av de rika industriländerna som försöker skydda den egna inhemska industrin.¹⁶⁶

Under den allmänpolitiska debatten i riksdagen den 6 november 1974 tar folkpartiets partiledare Gunnar Helén ställning för u-länderna då han under debatten uttrycker att Sverige och andra industriländer måste ta itu med svälten i utvecklingsländerna. Helén anför vidare att det inte finns tid till att invänta en lösning från världssamfundet. Däremot anser han att världssamfundet måste göra aktion av att gå emot bristen på mat, höga priser samt energiproblemen. Helén fortsätter:

”Vi måste samverka med andra länder för att kunna slussa tillbaka de oljemiljarder som nu förs över till de nyrika producentländerna”.¹⁶⁷

Gunnar Helén uttrycker att Sverige har med sin neutralitet en nyckelposition för att skapa en fördelningsnyckel om oljan vid en eventuell framtida kris. Helén tillägger också att folkpartiet ansluter sig till regeringens bedömning om att Sverige borde inträda i ett internationellt energisamarbete.¹⁶⁸

Under den allmänpolitiska debatten poängterar Gunnar Helén att han anser det vara viktigt att Sverige tar sitt ansvar och försöker motarbeta massarbetslöshet och depression i andra industriländer, eftersom det skulle drabba u-länderna i slutändan då de ej skulle kunna höja få ökad biståndshjälp. Partiledaren föreslår att Sverige skall ge ytterligare en halv miljard i bistånd till u-länderna.¹⁶⁹

Den 14 november 1974 diskuteras u-landshjälpen i riksdagen. Ola Ullsten tar där till orda och uttrycker att om Sverige preciserar hur mycket pengar som kommer att skänkas till utvecklingsländerna kan det locka andra länder att göra samma sak. Ullsten säger:

”Sverige har ett extra ansvar i världen eftersom vi som nation tillhör de rikaste bland de rika”.¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ Internationellt utvecklingssamarbete, 24 april 1974, 65:9.

¹⁶⁷ Allmänpolitisk debatt, 6 november 1974, 114:39.

¹⁶⁸ Ibid. 114:38-41.

¹⁶⁹ Ibid. 114: 39.

¹⁷⁰ Ang. U-landshjälpen, 14 november 1974, 122:51.

Den 17 maj 1974 lämnar folkpartisten Gabriel Romanus in ”enkel fråga 222” titulerad ”De palestinska organisationernas terrordåd”. Frågan är riktad mot vad regeringen har för reaktion på de terrordåd, utförda av palestinska organisationer, riktade mot Israel.¹⁷¹ Frågan besvaras av utrikesminister Sven Andersson den 30 maj 1974. Utrikesministern säger att regeringen fördömer terror, men att det ej heller kan försvara de vedergällningsaktioner Israel gjort mot Palestina där civilbefolkningen drabbats. Gabriel Romanus replikerar utrikesministerns svar med att de palestinska organisationerna endast försöker förhindra politiska uppgörelser och att de palestinska attackerna endast var riktade mot försvarslösa:

”Det är heller ingen tvekan om att det syfte de palestinska organisationerna hade var att komma åt barn, åldringar och andra värnlösa”.¹⁷²

Sven Andersson återvänder till talarstolen och yttrar att Israel har rätt att försvara sig mot ”krigförande terrorister”, men när de aktionerna går ut över oskyldiga civila måste regeringen ta avstånd.¹⁷³ Romanus väljer att replikera utrikesministern igen och konstaterar nu att de israeliska attackerna varit lyckade och att anmärkningsvärt få civila skadades. Romanus anser att den israeliska vedergällningsattacken var ur ren försvarssynpunkt:

”Operationen var riktad mot att oskadliggöra de terrororganisationer som skickar in mördare i Israels skolor och byar”.¹⁷⁴

Den 24 oktober 1974 ägnar sig riksdagen åt att debattera regeringens ställningstagande då de röstade för att PLO (Palestine Liberation Organization¹⁷⁵) skall få delta i FN: s planerade Mellanöstern debatt. Folkpartisten Per Ahlmark är kritisk till regeringens agerande, då han anser PLO vara en ”extrem terrorgrupp” och ifrågasätter varför de givits rätten att få tala inför FN: s generalförsamling när de förespråkar en sådan

---

¹⁷¹ Romanus, Gabriel., ”De palestinska organisationernas terrordåd”, 17 maj 1974, Enkel fråga 223.

¹⁷² Ang. De palestinska organisationernas terrordåd, 30 maj 1974, 95:13.

¹⁷³ Ibid. 95:12-14.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ ”PLO”, *Nationalencyklopedin*, band 15, 1994. PLO bildades 1964 och har för avsikt att med en väpnad kamp befria hela Palestina. 1969 togs kontrollen över organisationen av en gerillagrupp med ledaren Yasir Arafat. 1964 och 1968 infördes paragrafer i den nationella palestinska stadgan som underkänner staten Israels rätt att existera.

omoralisk politik.¹⁷⁶ Utrikesminister Sven Andersson var föregående talare och motiverade då sitt ställningstagande med att det ger FN chansen att höra palestiniernas synpunkter och hoppas att PLO: s medverkan i debatten skall underlätta en fredlig lösning.¹⁷⁷ När Per Ahlmark intar talarstolen kallar han regeringens handlande för ”omdömeslöst”, eftersom de gett sitt stöd åt en grupp som anser att Israel skall krossas och Ahlmark förutspår att regeringens ställningstagande endast bidrar till att förlänga konflikten i Mellanöstern. Per Ahlmark avslutar sitt anförande med att regeringens handlande ger upphov till risker för ett nytt krig.¹⁷⁸

FN: s Mellanösterndebatt hölls den 22 november 1974 och samma dag står säkerhets- och nedrustningsfrågor på programmet över det som skall diskuteras. Per Ahlmark passar på att kritisera statsminister Olof Palme när han har ordet. Palme kritiseras för att han ej tagit ställning på samma starka sätt för Israels sak som hans företrädare Tage Erlander. Ahlmark anför vidare att han anser att extrema grupper som PLO måste motarbetas om freden skall ha en chans i Mellanöstern.¹⁷⁹ Gabriel Romanus ber om ordet i samma debatt och säger att regerings handlande hjälpt till att stärka extremisternas position och ökat spänningarna i regionen.¹⁸⁰ Romanus kritiserar även Israel till viss del när han tillägger att han anser att Sverige borde utöva påtryckningar i Mellanösternregionen för att få Israel att lämna de områden de ockuperat efter 1967.¹⁸¹

Den 25 april 1974 ställer Per Ahlmark ”enkel fråga 164” till regeringen då han ber dem delge sin syn på syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet.¹⁸² Ahlmark anser att den judiska befolkningen i Sovjet utsätts för diskriminering och i vissa fall av ”terror i den vida utsträckningen att det påminner om antisemitism”. Ahlmark fortsätter och säger att Sovjet under 1974 dragit in drastiskt på antalet judar som beviljats utresevisum för att kunna lämna landet.¹⁸³ Den 2 maj 1974 besvaras frågan av regeringen, genom utrikesministern. Utrikesminister Sven Andersson beklagar det som

---

¹⁷⁶ Ang. PLO: s deltagande i FN: s Mellanösterndebatt, 24 oktober 1974, 106:103-104.

¹⁷⁷ Ibid. 106:98-100.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ang. Säkerhets- och nedrustningsfrågor, 22 november 1974, 127:132-133.

¹⁸⁰ Ibid. 127:158.

¹⁸¹ Utrikespolitisk debatt, 20 mars 1974, 43: 70.

¹⁸² Ahlmark, Per., ”Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet”, 25 april 1974, Enkel fråga 164.

¹⁸³ Ang. Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet, 2 maj 1974, 71:10-11.

inträffat, men säger att det finns ännu inga skäl att anta att det skulle vara tal om någon förändring i inställning hos Sovjets sida.¹⁸⁴

Den 17 februari 1974 är det tänkt att en ny regeringsform och ny riksdagsordning skall debatteras i riksdagen. Folkpartiets partiledare Gunnar Helén passar då på att kritisera Sovjet beträffande beslutet att utvisa författaren Alexander Solzjenitsyn¹⁸⁵. Helén säger i talarstolen att han beundrar Solzjenitsyn för hans mod att berätta sanningen om "Stalins slavläger".¹⁸⁶ Innan Ahlmarks anförande sa folkpartisten Björn Molin inför riksdagen att Sovjet har en mycket tveksam demokratisyn. Björn Molin säger:

"Terror och censur är reguljära inslag i den sovjetiska politiken, precis som deportering och fängslande för statsavvikande åsikter".¹⁸⁷

Statsminister Olof Palme försvarar Sovjetunionen inför riksdagen då han säger "att det land som mest konsekvent följt rekommendationen att grundlagsfästa fri- och rättigheterna är Sovjetunionen". Statsminister Palme anför vidare att "Sovjet har en välutvecklad rättighetskatalog införd i grundlagen", men beklagar att Solzjenitsyn landsförvisades och "blev beslagtagen på sitt medborgarskap". Palme avslutar med att han anser det falla sig naturligt att reagera starkt med anledning av det här.¹⁸⁸

I riksdagens utrikespolitiska debatt den 20 mars 1974 kritiserar partiledare Gunnar Helén det han kallar för ett "spel som senast ägt rum i FN: s kommission för de mänskliga rättigheterna". Helén fortsätter att beskriva Sovjets utvisning av Solzjenitsyn som något som kvittas inom FN mot de amerikanska förföljelserna av vänsterpolitiker i Chile. Helén kritiserar den amerikanska inblandningen i Vietnam inför riksdagen och säger att "USA bedragit idealen för demokrati och folks bestämmanderätt som en gång låg den amerikanska nationen till grund".¹⁸⁹ När Gabriel Romanus får ordet passar han

---

¹⁸⁴ Ang. Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet, 2 maj 1974, 71:10-11.

¹⁸⁵ Blomqvist, L., "Solzjenitsyn", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995. Alexander Solzjenitsyn tilldelas Nobelpriset 1970 och hans böcker om Gulag och Sovjet under Stalin ledde till att han landsförvisades 1974. I sin exil bodde han först i Schweiz och sedan USA innan han återvände till Ryssland 1994.

¹⁸⁶ Ny regeringsform och ny riksdagsordning, 27 februari 1974, 30:123.

¹⁸⁷ Ang. Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet, 2 maj 1974, 30:107.

¹⁸⁸ *Ibid.* 30:119-122.

¹⁸⁹ Utrikespolitisk debatt, 20 mars 1974, 43:28.

på att berömma Olof Palme för hans ställningstagande och vägran att minska sin kritik mot USA trots de negativa effekter det kan ha på handeln länderna emellan.¹⁹⁰

4.4 Analys

Hans Lödén konstaterar att socialdemokraterna under 1974 tar ställning för utvecklingsländerna och en förändrad ekonomisk världsordning.¹⁹¹ Folkpartiet är uppenbarligen inne på samma spår. Partiledare Gunnar Helén föreslår ökat bistånd vilket förhoppningsvis skall leda till en industrialisering i utvecklingsländerna. Han förespråkar också ett internationellt samarbete för att kunna få tillbaka en del av de pengar som hamnar hos de nyrika oljeproducerande länderna i tredje världen. Det är någonting som kan te sig som ett förslag mer förväntat att komma mer från vänster på den allmänna politiska skalan. Rimligen bör det gå att dra slutsatsen att det existerar vänsterliberala tendenser i det förslaget. Genom ett samarbete skall de med ekonomiskt överflöd tvingas ge tillbaka för att förbättra villkoren för dem som fortfarande befinner sig i fattigdom. I det här sammanhanget bör det vara rimligt att påstå existerande av vissa vänstersympatier och värderingar i den folkpartistiska synen på utrikespolitik. Det överensstämmer med Sten Ottossons resultat. Enligt Ottosson slöt de borgliga partierna upp till förslaget på en ny ekonomisk världsordning.¹⁹² Det innebär att dessa vänstersympatier inte var något unikt för just folkpartiet utan går att spåra hos alla de borgliga riksdagspartierna. Någonting som kan te sig som lite märkligt då det är en aktion som sammanfaller med en socialdemokratisk ideologisk strävan.¹⁹³

Gunnar Helén och Ola Ullsten ser Sverige som ett föredöme beroende på vår neutrala ställning, landets rikedom och möjligheten att kunna påverka andra länder att följa vårt exempel. Det bör kategoriseras som ideologiska mål och det överensstämmer med den socialdemokratiska doktrinen för det året.¹⁹⁴ Ullsten söker en förändring där industriländerna sänker, eller tar bort, sina tullavgifter. Det är rimligen ett välfärdsmål med liberalistisk inriktning och överensstämmer då med partiets officiella politiska linje.

---

¹⁹⁰ Utrikespolitisk debatt, 20 mars 1974, 43:69.

¹⁹¹ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 330.

¹⁹² Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 40.

¹⁹³ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 335.

¹⁹⁴ *Ibid.*, s. 330.

En, för året 1974, stor fråga var Israel och landets situation i Mellanöstern. Det finns tydliga tendenser på israeliska sympatier hos folkpartiet. Folkpartistiska ledamöter väljer att skuldbelägga Palestina i deras inbördeskonflikt. De palestinska attackerna beskrivs som ondskefulla och inriktade mot att skada civila, framförallt kvinnor och barn. Israels vedergällningsaktioner ges intrycket av att vara kliniska och lyckosamma där de civila offren varit få. Gabriel Romanus förmedlar rimligen föreställningen om att Israels militära aktioner var av ren självbevarelsedrift då de hade syftet att stoppa terrornätverk som skickar ”mördare till israeliska skolor”. Här skiljer sig folkpartiet och socialdemokraterna åt. Socialdemokraterna har inställningen att Palestinas attacker mot israeliskt land är brottsliga handlingar, men man fördömer även de israeliska vedergällningsattackerna. Regeringspartiet ger sitt stöd åt att ge PLO en möjlighet att representera det palestinska folkets åsikter inför FN, som en möjlighet att skapa fred i regionen. Det bemöts av frän kritik från folkpartistisk sida som anser PLO vara en terrororganisation. Enligt folkpartiet har freden ingen chans om legitimitet ges till terrornätverk som PLO, istället måste sådana organisationer motarbetas. Folkpartiet anser att det socialdemokratiska handlandet endast ökat risken för krig, istället för att motverka den. Per Ahlmark beskyller regeringen för omdömeslöst agerande och pekar på faktumet att PLO ej har accepterat Israels existens.

Folkpartiet är fortsatt kritiskt mot Sovjetunionens politik och deras metoder som får beskrivningen ”censur och terror” av Björn Molin. Folkpartiet är även starkt kritiska mot det sovjetiska beslutet att utvisa den nobelprisbelönte författaren Alexander Solzjenitsyn på grund av hans framförda kritik mot Stalins styre av landet. Olof Palme tar den sovjetiska rättighetskatalogen i försvar, men uttrycker förståelse för de starka reaktionerna och ser utvisningen som mycket olycklig. Statsminister Palme väljer alltså att ej kritisera den sovjetiska politiken när det inte är nödvändigt. Vilket överensstämmer med Sten Ottossons forskningsresultat. Ottosson anser att år 1974 är ett bra exempel på den medelväg Olof Palme intar mellan stormaktsblocken.¹⁹⁵ Här bör en felmarginal finnas med i beräkningen då Olof Palme kan ha visat prov på sin berömda ironi. Socialdemokraterna undviker att stöta sig med Sovjet, medan folkpartiet väljer att tilldela Sovjet stark kritik på grund av landets styrelseskick och ideologiska tillhörighet. Rimligen bör svaret finnas i faktumet att folkpartiet är oppositionsparti, medan

---

¹⁹⁵ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 42 f.

socialdemokraterna har ett mer betydande ansvar som regeringsinnehavare. Hur det hade sett ut om rollerna var de omvända kan vi endast spekulera i.

Under året 1974 kan vi bevisligen se kritik även mot USA från folkpartiets sida. Under det här året riktas kritiken åt båda stormaktsblocken istället för som tidigare vara enkelriktad mot öst. Partiledare Gunnar Helén är kritisk mot det amerikanska agerandet i FN och framförallt mot landets inblandning i Chile som beskrivs som en jakt på vänsterpolitiker. Helén fortsätter med att ge skarp kritik mot den amerikanska inblandningen i Vietnam och anser att landet svikit de ideal av demokrati som en gång byggde landet. Det är väldigt starka ord som rimligen kunnat komma från en vänstersympatisör och antiamerikan. Gabriel Romanus tilldelar Olof Palme beröm för hans kraftfulla ställningstagande mot USA i den vietnamesiska konflikten och att statsministern ej förminskat sin kritik av rädsla för påverkan på Sveriges handelsutbyte med USA. Det visar att folkpartiet anslöt sig till den socialdemokratiska kritiken av USA: s utrikespolitiska agerande. Socialdemokraterna och Olof Palme ansåg ej neutralitetsdoktrinen utgöra någon åsiktsneutralitet och tog därför ställning mot den amerikanska krigföringen i Vietnam vilket ledde till försämrade politiska relationer länderna emellan.¹⁹⁶ Det här bör gå att kategorisera som ett ideologiskt mål hos folkpartiet eftersom det strävar åt en mer demokratisk utveckling och social utjämning, istället för stormaktsintressen i utvecklingsländer.

Sammanfattningsvis bör det gå att dra slutsatsen att ideologiska mål och välfärds mål är de mest utmärkande i folkpartiets doktrin för svensk säkerhetspolitik 1974.

---

¹⁹⁶ Ottosson, S., *Sverige mellan öst och väst*, s. 48 ff.

5 SLUTSATSER

Undersökningen har resulterat i både skillnader och likheter i synen på hur svensk säkerhetspolitik skall utformas. Det bör anses som något förväntat när två partier kompareras som trots allt har olik ideologisk uppfattning, men som samtidigt drar sig mot mitten på den allmänna politiska högervänster skalan. I detta avsnitt skall slutsatser dras utifrån det empiriska och frågeställningarna besvaras. Frågeställningarna löd: Vad hade folkpartiet för utrikes- och säkerhetspolitiska mål under den undersökta perioden? Fanns det en överensstämmelse mellan folkpartiets och regeringens mål? Markerade folkpartiet en egen linje i särskilda utrikes- och säkerhetspolitiska frågor, i sådana fall vilka? I vilka specifika utrikes- och säkerhetspolitiska frågor valde folkpartiet att ansluta sig till regeringens linje? Har folkpartiets nuvarande ställningstagande för ett svenskt medlemskap i NATO någon historisk förankring?

Det saknas belegg för att folkpartiet skulle vilja överge neutralitetsproklamationen. Det är mest uppenbart under de två första undersökningsåren. Rimligen har det sin grund i att kalla kriget definierats som ett avslutat kapitel av olika regeringsmedlemmar, och med anledning av den avspändhet som rådde mellan stormaktsblocken under undersökningens sista år. Under både 1956 och 1965 poängterar partiledare Bertil Ohlin tydligt att partiet ger den svenska neutraliteten sitt fulla stöd. Han understryker att det inte bör läggas någon vikt vid om den svenska neutraliteten kritiseras av andra länder för att vara ensidig. Det bör rimligen tyda på ett fullt accepterande av den socialdemokratiska regeringens neutralitetsproklamation.

Socialdemokraterna och folkpartiet når mer samstämdhet när regeringen tar ställning i utrikespolitiska frågor eller konflikter. En rimlig slutsats är att regeringen tilldelas mest och hårdast kritik de gånger en medelväg intas där kritik försöker undvikas eller resulterar i att båda trätande parter kritiseras i samma omfattning. Oenighet uppvisas främst i frågan om Sovjetunionen. Regeringen söker en medelväg där Sovjetunionen besparas från stark kritik. Folkpartiet intar konsekvent en skarpt kritisk hållning mot Sovjet. Däremot bör det gå att dra slutsatsen utifrån källmaterialet att folkpartiet är som allra mest kritiska under studiens första år. Rimligen är det sammankopplat med Sovjets krigföring och det sovjetiska grundandet av Warszawapakten. Viktigt att notera är att under alla studiens perioder beskrivs det internationella förhållandet mellan

stormaktsblocken som avspänt. Därav finns ingen möjlighet för jämförelse mellan den folkpartistiska kritiken under avspända förhållanden och när läget var mer konfliktdrabbat, till exempel Cubakrisen. Det vi kan se är att folkpartiet har en negativ inställning till Sovjetunionen under alla perioder, men att det är ett mer centralt tema 1956, då mest kritik framförs. Studien visar att folkpartiet är konstant kritisk mot regeringens generella ställningstagande mot Sovjet och det är mest överskådligt 1956 då Bertil Ohlin beskyller regeringen för att vilja utradera minnet hos den svenska befolkningen om vad som sker innanför de sovjetiska gränserna. Paradoxalt nog är även 1956 året då vi bevisligen kan se den främsta samstämdheten mellan socialdemokraterna och folkpartiet i sovjetfrågan. Det bör ha sin grund i den offentliga kritik regeringen framför mot Sovjet för deras invasion av Ungern. Då använder även regeringen ordet "diktatur" för att beskriva Sovjetunionen. De gånger regeringen väljer att kritisera Sovjet får de uppbackning av folkpartiet. Utöver det visar inte studien på några större skillnader mellan de olika tidsperioderna på regeringens hållning till Sovjet. Både Olof Palme och Tage Erlander intar en medelväg mellan stormaktsblocken och försöker undvika onödigt kritiserande av Sovjet, med undantag av Erlanders kritik vid invasionen av Ungern. Däremot är det välkänt att Olof Palme gjorde väldigt starka utspel mot Sovjet under sin tid som statsminister och därför bör denna studies resultat ha att göra med faktumet att Sovjet inte agerade på ett sätt värt att kritiseras under året 1974, eller så använde sig Palme av sin berömda ironi. Eftersom fallstudier har utförts måste alltid en felberäkning finns med i tolkningen och i detta specifika fall bör således en sådan tas till hänsyn.

Ett upprepat ämne för debatt är konflikten i Mellanöstern och framförallt situationen i Israel. Åren 1956 och 1974 utgör konflikter i Mellanöstern en stor del av den utrikespolitiska debatten i riksdagen. Folkpartiet intar ett konsekvent ställningstagande där Israel försvaras och skulden för regionens konflikter tilldelas de omkringliggande arabiska staterna, för deras vägran att erkänna den israeliska staten som legitim. Israelisk krigföring mot andra länder beskrivs alltid som en reaktion på de anfall som drabbat landet och att de har rätt att försvara sin egen suveränitet. Det finns en samstämdhet mellan folkpartiet och regeringen under 1956 eftersom framförallt dåvarande statsminister Tage Erlander tar parti för Israels sak. Enligt den svenska regeringen, det här året, beror konflikten främst på grannländernas vägran att acceptera den judiska staten samt den handelsblockad de satt upp mot Israel. Dock tilldelas Israel

en viss kritik för deras militära attack på Egypten i slutet av året. Under 1956 formulerar sig alltså folkpartiet och socialdemokraterna likartat när de skall beskriva konflikten i Mellanöstern för att motivera sitt ställningstagande. Arton år senare är situationen annorlunda. I Mellanöstern pågick en fortlöpande konflikt mellan Israel och områdets arabiska stater. Däremot har statsminister Olof Palme och utrikesminister Sven Andersson en annan syn på situationen. Den svenska regeringens positiva inställning till att låta den israelfientliga palestinska gruppen PLO tala inför FN:s generalförsamling resulterar i hård kritik från folkpartiets sida. Folkpartiet beskyller Olof Palme för att inte våga ta ställning för Israels sak på samma markerande sätt som hans föregångare, Tage Erlander. I Mellanösternkonflikten övergår alltså folkpartiet och socialdemokraterna från att ha en likartad linje till att skilja sig åt. Rimligen bör det bero på förändrad socialdemokratisk inställning snarare än folkpartistisk.

En likartad men omvänd tendens finns i den folkpartistiska synen på USA. Folkpartiet visar samhörighet samt sympati för USA och västvärlden. Det uttrycks i klartext av partiledare Bengt Ohlin redan 1956 när han poängterar en svensk ideologisk tillhörighet med demokratierna i väst. Ohlin säger också att den svenska trygghetsgarantin finns i att Sovjetunionen och landets kommunistiska allierade ej får överhanden i den världspolitiska utvecklingen. Slutsatsen av det uttalandet är att Sveriges hopp står till att USA och västvärlden lyckas motarbeta den sovjetiska visionen om kommunismen som världsideologi. Dessvärre sträcker sig inte studien under åren då USA inledde sin krigföring i Vietnam och därför går det ej att kommentera hur folkpartiet uttryckte sig just då. Däremot kritiserar folkpartiet USA 1974 och ger Olof Palme beröm för hans ställningstagande mot den amerikanska inblandningen i Vietnam. Folkpartiet anser, genom partiledare Gunnar Helén, att USA svikit idealen av demokrati och folkrätt som en gång byggde landet. Detta är ett exempel på frän kritik från folkpartistisk sida. Påstå att ett land svikit den värdegrund nationen är uppbyggd kring är ett starkt uttalande, framför allt när det är en demokrati som beskrivs. Det bör betyda att den folkpartistiska inställningen förändrats över tid. Tidigare har det konstaterats att folkpartiet ger regeringen medhåll när de kritiserar Sovjetunionen, men nu ansluter de sig även till socialdemokraternas kritik av referenslandet i väst. På grund av det världspolitiska läget fanns det substans för att tilldela USA kritik år 1974, och den främsta anledningen till det var den djupt debatterade amerikanska krigföringen i Vietnam och landets inblandning i Chile.

Studien visar att folkpartiet konsekvent under den undersökta perioden tar ställning för länderna i tredje världen. Rimligen bör man kunna dra slutsatsen att det är någonting konstant i den folkpartistiska politiken inom ramen för studien. Studiens första år visar ett folkpartistiskt anslutande till regerings ställningstagande i FN där de stödjer tekniskt bistånd till utvecklingsländer och folkpartiet önskar även en ökning av det tidigare anslagna ekonomiska biståndet till länderna i tredje världen, även om det har sin grund i att de vill minska värdet av den hjälp Sovjet erbjuder. År 1965 föreslår Bertil Ohlin ett ökat bistånd till utvecklingsländer och att tullarna skall sänkas på produkter som exporteras från u-länder. År 1974 tar folkpartiet ställning för tredje världens krav på en ny ekonomisk världsordning. Vikten av rättvisa mellan rika och fattiga länder poängteras. Det föreslås också sänkta tullskatter på varor från tredje världen och tillskjutande av ytterligare en halv miljard i budgeten för ekonomiskt bistånd. Året 1974 är tredje världen en högt prioriterad utrikespolitisk fråga hos folkpartiet. Rimligen har det att göra med den förändrade omvärldsbilden

Undersökningen visar att folkpartiet hade utvecklingsländernas utsatta situation på sin agenda redan två decennier innan det i FN ställdes krav på en ny ekonomisk världsordning. Huruvida folkpartiet hade tagit ställning för en ny ekonomisk världsordning om inte regeringen varit en i FN pådrivande faktor är omöjligt att besvara. Likaså om det ställningstagandet hade gjorts om inte tredje världen framfört sina krav, är också det en rent hypotetisk fråga. Vad undersökningen visar är att folkpartiet anslöt sig till socialdemokraternas linje i besluten rörande u-landspolitiken. Vilket stämmer överens med Ottossons slutsatser att alla de borgliga partierna anslöt sig till kravet på en ny ekonomisk världsordning.

Centralt för undersökningen har varit att jämföra de av Hans Lödén uppmärksammade utrikespolitiska målen i regeringens doktrin för undersökningsperioden med vad som framkommit i denna studie. Enligt Lödén är det en särskild påverkan på alla utrikespolitiska mål under 1956. År 1965 är det säkerhets- och ideologiska mål som betonas mest. Även år 1974 är det främst säkerhets- och ideologiska mål som berörs.

Lödén ser en förändring under året 1956. Han åsyftar då den svenska regeringens kritik av den sovjetiska inblandningen i Ungern och Polen, samt regeringens beslut att delta i den FN-trupp som är avsedd att skickas till det konflikthärjade Suezområdet.

Folkpartiet ansluter sig till regeringens ställningstagande mot Sovjets agerande och tar även ställning för de utsatta länderna i tredje världen. Rimligen kan vi dra slutsatsen att det är ideologiska mål som framförallt berör folkpartiet under 1956. Ideologiska mål har socialdemokraterna och folkpartiet gemensamt under 1956, även om de tar sig lite olika uttryck och berörs på olika sätt. Inför riksdagen debatteras aldrig beslutet att delta i FN-styrkan under 1956 och därför saknas material för att kunna se det folkpartistiska ställningstagandet.

År 1965 framför Sverige åsikten att internationellt samarbete är av nationellt intresse. Enligt Lödén kan Sveriges bidrag konkretiseras i fredsbevarande operationer, nedrustning och u-hjälp. Folkpartiet ansluter sig till idén om nedrustning och ser gärna att en sådan kommer till stånd. Sverige relation till Sovjetunionen är fortfarande den punkten där mest oenighet går att se mellan folkpartiet och regeringen. Ställningstagandet för u-ländernas situation är oförändrat hos folkpartiet. Förslag om ökat bistånd och konkreta lösningar för att skapa ett industriellt uppsving hos länderna i tredje världen presenteras. I regeringens doktrin för säkerhetspolitik är ideologiska – och säkerhetsmål de starkast lysande år 1965. Det överensstämmer till viss del med folkpartiet och bevisligen existerar en samstämdhet på olika plan under året. Det går dock inte att bortse från faktumet att partierna intar egna linjer i olika frågor. Folkpartiet har välfärds mål som ett strakt utrikespolitiskt mål. Återigen är säkerhetsmål inget högprioriterat, även om det finns element av det under 1965 när ett nedrustningsavtal diskuteras och berör framförallt de två blocken.

Ställningstagandet för en ny ekonomisk världsordning är prioriterat år 1974. Regeringen tar ställning för förslaget under året och det är inget som går att kategorisera som vanligt bland industriländer. Enligt Lödén försöker Palme tillgodose de nya kraven på en förändrad ekonomisk världsordning och samtidigt få en säkerhetspolitisk stabilitet i världen. Folkpartiet ansluter sig till idén om en ny ekonomisk världsordning och det existerar samstämdhet mellan dem och regeringen om vi endast tittar på denna fråga. Ideologiska mål bör gå att betrakta som väl framträdande hos båda partier. Rimligen går det att hitta välfärds mål i den folkpartistiska synen på svensk utrikespolitik. Det har sin förankring i propagerandet för sänkning, eller helt borttagande, av tullavgifter på varor från tredje världen. Målen i den säkerhetspolitiska doktrinen för 1974 skiljer sig mellan regeringen och folkpartiet på en punkt. Lödén tycker att socialdemokraterna bejakar

säkerhetsmål, medan jag anser att folkpartiets syn på utrikespolitiken domineras av välfärdsmål. Rimligen har det sin grund i att folkpartiet befinner sig i en oppositionsställning och därför ej behöver ta hänsyn till säkerhetsmål på samma sätt som partiet i regeringsposition.

För att besvara den sista frågeställningen är Bertil Ohlins konstaterande 1965 viktigt då han poängterar vikten med att Sverige i sin ställning utanför stormaktsblocken verkar för alla länders självständighet och att Sveriges neutralitetsproklamation bör fortsätta att gälla. Det går inte som hand i handsken med ett verkande för ett svenskt medlemskap i NATO. Ohlin beklagar dock en eventuell försvagning av NATO eftersom han befarar att det skulle kunna leda till en rubbad maktbalans i Europa. Ohlin anser det också vara av vikt med ett starkt Västeuropa. Däremot finns inga tydliga tendenser eller konkret förespråkande för ett svenskt inträdande i alliansen hos folkpartiet under studiens år. Att NATO ses som någonting positivt av folkpartiet bör det ej finns någon större oenighet kring, men det är ej samma sak som att ansluta sig till organisationen. Hade ett svenskt NATO-medlemskap funnits med på partiprogrammet borde det ha omnämnts i riksdagsdebatten vid något tillfälle. Att det ej var en prioriterad fråga i utrikesdebatten 1965 är mer förståeligt med tanke på det tidigare nämnda och 1974 borde det ha tätt sig som omöjligt då folkpartiet kritiserar USA som var det ledande landet i NATO. Att ta upp ett sådant förslag till allmän politisk debatt hade rimligen inte tjänat någonting till för folkpartiet eftersom opinionen var allt annat än amerikanpositiv under det pågående Vietnamkriget och inblandningen i Chile. Det hade troligen lett till ett förlorat väljarstöd, mer än nya vunna röster. Men under året 1956 borde det ha tagits upp till diskussion om det fanns med på agendan med tanke på den politiska osäkerhet som Sovjets intågande i Ungern och Polen föranledde. Det bör gå att dra slutsatsen att folkpartiets nuvarande krav på ett medlemskap i NATO saknar historisk förankring. Rent hypotetiskt har troligen det folkpartistiska ställningstagandet för ett NATO-medlemskap mer förankring i tiden efter Sovjetunionens fall (1991).

Jag anser att den empiriska undersökningen gett belägg för slutsatsen att folkpartiet under perioden genomgick en förändringsprocess mot mer samstämmighet med den socialdemokratiska utrikes- och säkerhetspolitiken. Anledningarna kan vara flera men en förändrad omvärldsbild bör betraktas som en vital aspekt. Enligt Lödén är det

avgörande.¹⁹⁷ Huruvida det är folkpartiet som orienterat sig mer åt vänster eller en socialdemokratisk dragning mot mitten kan ge upphov till spekulation. Jag anser dessa två faktorer vara förenande. Regeringens beslut att betona ideologiska mål starkare än säkerhetsmål under 1970-talet är relevant i sammanhanget.¹⁹⁸ Under både 1956 och 1965 har folkpartiet tilldelat regeringen skarp kritik för deras intagande av en medelväg där kritiserande av stormakterna undanbets. Olof Palmes tillträdande som statsminister innebär en förändring av svensk utrikespolitik då han mer tydligt tar ställning.¹⁹⁹ Hur mycket det påverkar den folkpartistiska synen på utrikespolitiken är svårt att avgöra, eftersom denna studie endast tagit hänsyn till tre år. En större empirisk del hade kunnat möjliggöra chansen att dra vidare slutsatser om Palmes betydelse.

Det går ej att tala om en total samstämdhet mellan partierna, däremot har ett starkt ställningstagande från regeringen bevisligen frekvent mottagits som positivt av folkpartiet. Att utdela skarp kritik kan ses som ett mer oppositionellt agerande, och den socialdemokratiska kritiken i vissa frågor kan därför ses som ett närmande av oppositionen. Det folkpartistiska anslutandet till regeringens krav på en ny ekonomisk världsordning 1974 går ej att kategorisera som ett nytt inlägg från deras sida, eftersom utvecklingsländernas situation har funnits på den folkpartistiska agendan under alla de tre undersökta åren. Däremot kan vi se hur dessa mål får ökad betydelse och tillägnas mer utrymme i debatten. Ett folkpartistiskt anslutande till regeringens kritik av USA hade tett sig som mer osannolikt 1956 än 1974. Huruvida det är folkpartiet som närmat sig socialdemokraterna eller om partiet endast bejakar vänsterliberala åsikter i synen på omvärlden är spekulativt. År 1976 förlorar socialdemokraterna det enhetliga regeringsinnehav de haft under 25 år tid till borgerliga partier. Utrikespolitiken blev då i centrala avseenden en fortsättning på den inkörda socialdemokratiska vägen och där visade framförallt folkpartiet att deras uppfattning om svensk utrikespolitik låg mycket nära socialdemokraternas.²⁰⁰

Den här studien har endast placerat fokus på den folkpartistiska synen på svensk säkerhets- och utrikespolitik under tre utvalda år. Att få studera folkpartiet med samma

---

¹⁹⁷ Lödén, H., *För säkerhets skull*, s. 373.

¹⁹⁸ *Ibid.* s. 357.

¹⁹⁹ *Ibid.* s. 375.

²⁰⁰ *Ibid.* s. 361.

utgångspunkt, fast under hela perioden 1950-1975 hade varit idealisk för att kunna dra säkrare slutsatser. Det hade även lett till möjligheten att hitta brytpunkter i den folkpartistiska synen på svensk säkerhetspolitik. Min förhoppning är att läsaren efter denna studie skall inspireras till att studera andra partier i oppositionen och deras syn på svensk säkerhets- och utrikespolitik under det kalla kriget.

6 SAMMANFATTNING

Socialdemokraternas långvariga regeringsinnehav från 1930-talet fram till 1976 gav partiet möjlighet att sätta sin prägel på både inrikes- och utrikespolitiken i skuggan av det kalla kriget. Den förda säkerhets- och utrikespolitiken under denna period hade sin grund inom det socialdemokratiska partiet. Det har resulterat i forskning om det statsbärande partiet och dess politik, men det saknas studier där fokus är placerat på ett oppositionsparti. Folkpartiet var det ledande oppositionspartiet efter andra världskriget fram till 1960-talets början då partiet erhöll stöd utav 23-24% av den svenska befolkningen.

Denna studie bygger på tre årtal som fallstuderas 1956, 1965 samt 1974. Syftet är att utforska folkpartiets hållning i den utrikes- och säkerhetspolitiska frågan. Rent konkret skall folkpartiets ställningstagande i framförallt riksdagens utrikespolitiska debatter under perioden 1956-1974 utredas. Således är intensionen att finna var folkpartiet kritiserar respektive ansluter sig till den förda säkerhets- och utrikespolitiken av det socialdemokratiska partiet. För att besvara mitt syfte har fem stycken forskningsfrågor formulerats: Vad hade folkpartiet för utrikes- och säkerhetspolitiska mål under den undersökta perioden? Fanns det en överensstämmelse mellan folkpartiets och regeringens mål? Markerade folkpartiet en egen linje i särskilda utrikes- och säkerhetspolitiska frågor, i sådana fall vilka? I vilka specifika utrikes- och säkerhetspolitiska frågor valde folkpartiet att ansluta sig till regeringens linje? Har folkpartiets nuvarande ställningstagande för ett svenskt medlemskap i NATO någon historisk förankring?

Studien visar att folkpartiet ansluter sig till socialdemokraternas linje för neutralitet under hela undersökningsperioden. Folkpartiet intar konstant en kritiks hållning mot Sovjet, tar ställning för u-länderna och försvarar Israel i landets konflikter med grannländerna. Främst ses samstämdhet i ställningstagandet mellan partierna när regeringen tar ställning för endera part i en konflikt. När regeringen avstår från att göra det föranleds det oftast av en folkpartistisk kritik. År 1956 har regeringen säkerhets- och ideologiska mål med sin utrikespolitik, medan folkpartiet har endast ideologiska. År 1965 har folkpartiet välfärds mål, medan regeringen har samma mål som tidigare period. Båda partier har välfärds mål år 1974, men regeringen har även säkerhetsmål till skillnad från folkpartiet som uppvisar ideologiska mål.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

KÄLLOR

Riksdagsprotokoll 1956

Ang. Humanitär hjälp till Ungerns folk från staten, Andra kammaren, 31 oktober 1956, 27:3-5

Ang. Humanitär hjälp till Ungerns folk från staten, Andra kammaren, 31 oktober 1956, 27:19.

Investeringsavgift för året 1957, Första kammaren, 31 oktober 1956, 27:4.

Investeringsavgift för året 1957, Första kammaren, 31 oktober 1956, 27:10

Investeringsavgift för året 1957, Första kammaren, 31 oktober 1956, 27:16

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:17-18.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:20.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:26-28.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 7 mars 1956, 9:30-32.

Utrikespolitisk debatt, Första kammaren, 7 mars 1956, 9:18-20.

Utrikespolitisk debatt, Första kammaren, 7 mars 1956, 9:26.

Utrikespolitisk debatt, Första kammaren, 7 mars 1956, 9:57.

Riksdagsprotokoll 1965

Ang. Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor, Andra kammaren, 21 maj 1965, 27:41.

Ang. Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor, Andra kammaren, 21 maj 1965, 27:46.

Ang. Avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och handelsbojkott av Sydafrikanska varor, Andra kammaren, 21 maj 1965, 27:58.

Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:40.

Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:42.

Utrikespolitisk- och handelspolitisk debatt, Andra kammaren, 24 mars 1965, 13:60-61.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:6.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:16-18.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:20-23.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:40.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:52.

Utrikespolitisk debatt, Andra kammaren, 9 december 1965, 40:88.

Ola Ullsten mfl., "Om handelsbojkott av sydafrikanska varor", 27 januari 1965, Motion 418.

Riksdagsprotokoll 1974

Ang. Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet, 2 maj 1974, 71:10-11.

Ang. De palestinska organisationernas terroråd, 30 maj 1974, 95:12-14.

Ang. PLO: s deltagande i FN: s Mellanösterndebatt, 24 oktober 1974, 106:98-100.

Ang. PLO: s deltagande i FN: s Mellanösterndebatt, 24 oktober 1974, 106:103-104.

Allmänpolitisk debatt, 6 november 1974, 114:38-41.

Ang. U-landshjälpen, 14 november 1974, 122:51.
Ang. Säkerhets- och nedrustningsfrågor, 22 november 1974, 127:132-133.
Ang. Säkerhets- och nedrustningsfrågor, 22 november 1974, 127:158.
Internationellt utvecklingssamarbete, 24 april 1974, 65:9
Ny regeringsform och ny riksdagsordning, 27 februari 1974, 30:107.
Ny regeringsform och ny riksdagsordning, 27 februari 1974, 30:119-123.
Utrikespolitisk debatt, 20 mars 1974, 43:28.
Utrikespolitisk debatt, 20 mars 1974, 43:69-70.

Per Ahlmark, "Regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet", Enkel fråga 164, 25 april 1974.

Gabriel Romanus, "De palestinska organisationernas terrordåd", Enkel fråga 223, 17 maj 1974.

LITTERATUR

Ahlsén, Bengt, *Sydafrika, Namibia, Rhodesia: Minoritetsstyrda länder i södra Afrika*. Stockholm 1973.

Bengtsson, Rikard, Magnus Ericson, Martin Hall, Annica Kronsell. *Perspektiv på världspolitik*. Lund 2001.

Demker, Marie, *Sverige och Algeriets frigörelse 1954-1962: Kriget som förändrade svensk utrikespolitik*. Stockholm 1996.

Eriksson, Johan, *Hotbildernas politik*. Stockholm 2001.

Harsch, Ernest, *Sydafrika: Vit makt, svart revolt*. Stockholm 1985.

Herlitz, Gillis, *Dagbok från Zimbabwe: Rapport från en stats födelse*. Uppsala 1981.

Hinnfors, Jonas, *På dagordningen? Svensk politisk stil i förändring*. Stockholm 1995.

Jervas, Gunnar, *Världsmakt väljer väg: Amerikansk utrikespolitik inför framtiden*. Stockholm 1980.

Jönsson, Christer m. fl., *Internationell politik*, Lund 1986.

Kronvall, Olof. - Petersson, Magnus, *Svensk säkerhetspolitik i supermaktens skugga 1945-1991*. Stockholm 2005.

Kronvall, Olof, *Östen Undéns sovjetsyn och sovjetpolitik 1945-1962*. Kungälv 2003.

Lödén, Hans, *För säkerhets skull: Ideologi och säkerhet i svensk aktiv utrikespolitik 1950-1975*. Stockholm 1999.

Ottosson, Sten, *Sverige mellan öst och väst: Svensk självbild under kalla kriget*. Kungälv 2001.

Ottosson, Sten, *Den omoraliska neutraliteten*. Stockholm 2000.

Petersson, Bo, *Med Moskvas ögon: Bedömningar av svensk utrikespolitik under Stalin och Chrusjtjov*. Smedjebacken 1994.

UPPSLAGSVERK

Blomqvist, Lars Erik, "Solzjenitsyn, Alexander", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Holmberg, Åke, "Sydafrika", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Häger, Bengt Åke, "Ungernrevolten", *Nationalencyklopedin*, band 19, 1995.

Larsson, Hans Albin, "Sverige", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Lindahl, Rutger, "NATO", *Nationalencyklopedin*, band 14, 1994.

Persson, Sune, "OPEC", *Nationalencyklopedin*, band 14, 1994.

Persson, Sune, "Suezkrisen", *Nationalencyklopedin*, band 17, 1995.

Rojas, Mauricio, "Chile", *Nationalencyklopedin*, band 4, 1990.

Rystad, Göran, "Cubakrisen", *Nationalencyklopedin*, band 4, 1990.
"PLO", *Nationalencyklopedin*, band 15, 1994.

INTERNET

"Folkpartiet, Svensk liberalism år för år" (2005). Tillgänglig [online]:
<<http://www.folkpartiet.se>> Välj Politik – Välj Liberalism – Välj Liberalismens rötter –
Välj Liberalismen år för år [2005-10-22].
"Folkpartiet, Försvar" (2005). Tillgänglig [online]: <<http://www.folkpartiet.se>> Välj
Politik – Välj Snabba fakta – Välj Försvar [2005-10-22].
"Nationalencyklopedin, GATT" (2005). Tillgänglig [online]: <<http://www.ne.se>> Välj
GATT [2005-12-19].
"Nationalencyklopedin, OECD" (2005). Tillgänglig [online]: <<http://www.ne.se>> Välj
OECD [2005-12-19].